

୦୩୩୩

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନକୂଳଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ରହ୍ମାବ

ବ
ବ ହା ଗୀ
ଗୀ

ଆମାୟ ପାବଲିଛିଂ ହାଉଛ ।

Nanda Talukdar
Phabin Paza
Sorgahog.
3.11.56

০৩৭৭

বহাগী

(অসমীয়া গৰখীয়া বনগীত)

Assamese Pastoral and Ballads.

বৰভূঞা, চোৰাংচোৱাৰ চ'ৰা, চন্দ্ৰ কান্ত সিংহ, বদন বৰফুকন,
জোনোৱালি, বিদ্রোহী মৰাণ আদি প্ৰণেতা

শ্ৰীনকুলচন্দ্ৰ ভূঞা

সংগৃহীত।

চাৰিঃ,

শিৱসাগৰ।

চ'ত, ১৮৭২ শক।

বেচ—২ টকা।

প্ৰকাশক—
বায় টাহাব জিতেন্দ্ৰকুমাৰ দাস,
আসাম পাবলিচিং হাউচ,
কালী বিল্ডিং, যোৰহাট।

৫ম তাঙৰণ

১৯৫০

অসম সাহিত্য সভাৰ
ঘাইকৈ গুৰি ধৰোতা

স্বৰ্গীয় শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী বি-এ, বি-টি, আই-এছ-অ'ৰ
পবিত্ৰ স্মৃতিত
অৰ্পণ কৰা হ'ল।

যোৰহাটৰ ৰাত্ৰি প্ৰেছত ছাপা কৰা হ'ল।

নিবেদন

আমাৰ দেশত চলন্ত গাঁৱগীয়া গৰখীয়া নামবিলাক সংগ্ৰহ কৰি আজি বাইজক আগ বঢ়াই দিবলৈ পাই পৰম আনন্দ। কাৰণ বহুত দিনৰে পৰা সঁচি খোৱা আশাটি যেন আংশিকৰূপে পূৰ্ণ হৈছে।

আমাৰ ডেকা শিক্ষিতসকলে এই নামবিলাকৰ অভাৱ অনুভৱ কৰাটো বুজিব পাৰি, যোৰহাটৰ “আসাম পাব্লিছিং হাউছ” প্ৰতিষ্ঠা কৰোতা বন্ধুবৰ (বায় চাহাব) শ্ৰীযুত জিতেন্দ্ৰ কুমাৰ দাস দেৱে ঘনাই উদগণি দিয়াত, “আসাম-বিলাসিনী” কাকতত জাননী দি, কিছুমান গৰখীয়া গীত গোটাৱা হয়। তাৰে বহু বহু গোটা দিয়েকেৰে এই কিতাপখনি যুগুত কৰা হৈছে। এই বাবেলৈ আক নামবিলাকৰ শ্ৰেণী ভাগ কৰা ন’হল। বাইজে অধিগতাবে এই সামান্য কিতাপখনিক আদৰ কৰা দেখিলে ২য় ভাগবন্ত আৰু যোগ দি শ্ৰেণী ভাগ কৰি দিবৰ ইচ্ছা থাকিল।

আমাৰ স্বনামধন্য সাহিত্যিক বন্ধুবৰ শ্ৰীযুত পদ্মধৰ চলিহা এম-এ, বি-এল দেৱে অনুগ্ৰহ কৰি কিতাপখনিৰ শিক্ষাপ্ৰদ ভূমিকাখনি লিখি দিয়াত তেখেতৰ ওচৰত চিৰঋণী হলো; এই বাবে এখনি কৃতজ্ঞতাৰ শৰাইৰ বাহিৰে চলিহা দেৱলৈ আগ বঢ়াবলৈ মোৰ আৰু যোগ্য সমল একো নাই।

চলিহাদেৱে ভূমিকাখনিতে গবখীয়া গীতৰ সৌন্দৰ্য্য আৰু আমাৰ জাতীয় সাহিত্যত ইয়াৰ মূল্যৰ বিষয়ে প্ৰাঞ্জল ভাৱে দেখুৱাই আহিছে; আৰু আমাৰ এজন উঠি অহা সাহিত্যিক শ্ৰীযুত ডিম্বেশ্বৰ নেওগদেৱে ২য় বছৰৰ ১২শ সংখ্যা “চেতনাত” “অসমীয়া সাহিত্যত জিলিকনি” বুলি এটি সাক্ষৰ প্ৰবন্ধ লিখি, গবখীয়া গীতৰ সৌন্দৰ্য্য ফঁহিয়াই বাইজক দেখুৱাই দিছে। গতিকে, আৰু ছনাই এই বিষয়ে তুলিবৰ একো আৱশ্যক নেদেখো। জয়ে জয়ে গবখীয়া গীতক আদৰ কৰোতা চলিহাদেও আৰু নেওগদেৱক মোৰ আন্তৰিক সম্ভাষণ নজনাই নোৱাৰিলো। ইয়াতে, বিলাতৰ পৰা কিতাপ খনিৰ খা-খবৰ কৰোতা অসমৰ সুযোগ্য সন্তান বন্ধুবৰ শ্ৰীযুত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ এম-এ দেৱ আৰু নগাঁৱৰ শ্ৰীযুত মাণিকচন্দ্ৰ বেজবৰুৱাদেৱ আৰু ছাপাকৰাৰ সন্মুখে সহায় কৰোতা বন্ধুবৰ শ্ৰীযুত ধীৰেন্দ্ৰনাথ আগৰৱালা বি-এ দেৱলৈ মোৰ হিয়াভৰা সাদৰৰ শৰাই এখনি আগ বঢ়ালো।

শেহত, বাইজৰ আশীৰ্বাদপ্ৰাৰ্থী হৈ বাইজৰ হাততে এই অকণমানি কিতাখনি গতালো।

ন-হাউলি, ডিব্ৰুগড়।

১-১ ১৯২৩

}

শ্ৰীনকুলচন্দ্ৰ ভূঞা

দ্বিতীয় তাণ্ডবৰ কথা

বিষুব সংক্ৰান্তিৰ পৰাই যে বিহু, তাক এতিয়া বঢ়াই নকলেও হ'ব। এই বিষয়ে আগেয়ে বহুতৰাৰ কাকতে-পত্ৰই আলোচনা হৈ গৈছে। বিহুৰ সন্মুখে আঁটি-গুৰি বিচাৰি গলে দেখা যায়, পুৰণি বৈদিক যুগৰপৰাই বিহুৰ আবিৰ্ভাৱ। কোৱা বাহুল্য, এচিয়া মহাদেশৰ উত্তৰ মেৰুৰপৰা অহা এদল আৰ্য্য যে ভাৰতৰ উত্তৰ-পূব চুকে আসামত সোমাইছিলহি, তাৰো “বিহু” শব্দটো এটা প্ৰমাণ। আমাৰ দেশত কাতিৰ বিহু, মাঘৰ বিহু আৰু ৰহাগৰ বিহু (ইয়াক চ'তৰ বিহুও বোলে) নামে তিনিটা বিহু চলিত আছে। তিনিওটা বিহুতে বুঢ়াৰপৰা ল'ৰালৈকে, সকলোৰে প্ৰধান কাম হৈছে ঈশ্বৰ চিন্তা। এই বাবেই তিনিওটা বিহুতে প্ৰত্যেক সত্ৰতে, প্ৰত্যেক নাম ঘৰতে, প্ৰত্যেক ঘৰতে নাম-কীৰ্ত্তন হয়। এনে শুভ মুহূৰ্ত্তত আত্মীয়-স্বজনৰ সৈতে দেখা-শুনাকৈ এসাজ খোৱাও হয়। তিনিওটা বিহুৰ ভিতৰৰে বহাগৰ বিহুত, অসমীয়াই বছৰৰ দুখ-দৈন্য, শোক-সন্তাপ এফলিয়া কৰি থৈ, নিজৰ মন-প্ৰাণ ঢালি, বঙ-আনন্দত আপোন পাহৰা হয়। মানুহবিলাক ভগবৎ প্ৰেমত ইমান মতলীয়া হয় যে, তেওঁ-বিলাকে ঘৰে ঘৰে ছট্ৰি গাই, ঈশ্বৰৰ নাম-কীৰ্ত্তন কৰি ফুৰে। এবাৰ এই ছট্ৰি গায়ে স্বৰ্গদেও লক্ষ্মীসিংহৰ দিনত ডাঙৰ সৰু বিষয়াসকলে মোৱামৰীয়াৰ হাতৰপৰা ৰাজ-সিংহাসন উদ্ধাৰ কৰিছিল। এই ছয়োটা কাৰণতে, অসমত ছট্ৰি গোৱাৰ বৰ

সন্মান। এই বিহ্ব উপলক্ষেই, গাঁৱৰ ল'ৰা-ছোৱালী
বিলাকেও, নাচ-গান কৰি, প্ৰকৃতিৰ লগত নিজৰ মন-প্ৰাণ
ঢালি বিমল আনন্দ উপভোগ কৰে। ইয়াত জাকজমক নাই,
গছ-পাতৰ দৰে নিৰ্ম্মল আৰু সবল। এই বাবেই বিহ্ব-গীত
আৰু বিহ্ব-নাচৰ আজি ইমান সৌন্দৰ্য্য।

ভাৰতৰ প্ৰত্যেক জাতিৰে একো-একোটা প্ৰাদেশিক
জাতীয় উৎসৱ আছে; যেনে হিন্দুস্থানীৰ কৰ্জ্জবী, বঙালীৰ
ছুৰ্গোৎসৱ, সেইদৰেই আমাৰ অসমীয়াৰ বিহ্ব। বিহ্বত আমাৰ
ছখীয়াৰ পৰা চহকীলৈকে, বুঢ়াৰপৰা ল'ৰালৈকে আৰু ধৰ্ম্মৰ
সকলো সম্প্ৰদায়ৰ মানুহেই যেনেকৈ যোগ দিব পাৰে, আন
একো উৎসৱতে সেইদৰে আমি সকলোয়ে যোগ দিব নোৱাৰো।

বৰ ছখৰ বিষয়, আমাৰ স্বাধীন-চিন্তা হ্ৰাস হোৱাৰ
লগে-লগেই আমি আমাৰ কোটীকলীয়া জাতীয় উৎসৱ বিহ্বলৈ
আশুকাণ কৰিছো। ইয়াৰ ফলত, বিহ্বত বিমল আনন্দৰ
ঠাইত কিছুমান আৱৰ্জনা সোমাই, আমাৰ সমাজত কিছুমান
কলুষৰ ছেকা পৰিছে। এইবাবে জগবীয়া আমি। মানুহে
যে কয়, উৎসৱ আনন্দ স্বাধীন জাতিৰ হে, এই কথাৰ
আধৰে আধৰে সঁচা। ন'হলে বিহ্ব নিচিনা বিমল আনন্দত
কিয় পাপৰ ছেকা পৰে? এতিয়া আমাৰ কৰ্ত্তব্য, ইয়াক
সজীৱ কৰি তোলা। শেহত কওঁ, কোনোৱাই যদি এতিয়াও
কয়—বিহ্ব নাচগান বেয়া। উত্তৰত আমি ক'ম, তেওঁ
দাসত্বৰ গঢ়কণিত ইমান ডলত পৰিছেগৈ যে, তেওঁ নিজৰ

প্ৰাণৰ আনন্দ কি তাক বুজিবলৈ যোগ্য নহয়। তেওঁ আজি
বিহ্বত প্ৰাণ খুলি হাঁহিবলৈ তেওঁৰ প্ৰাণত প্ৰাণ নাই।

বৰ সুখৰ বিষয় যে নিচলী “বহাগী”য়ে বাইজৰ সমুচিত
আদৰ পাৰ পাৰিছে। এবছৰৰ ভিতৰতে “বহাগী”ৰ প্ৰথম
তাণ্ডবণ শেষ হ'ল। এইবাৰ দ্বিতীয় তাণ্ডবণত আৰু
ভালেমান গীত যোগ কৰি যতদূৰ পাৰি গীতবিলাক শ্ৰেণী
ভাগ কৰি দিয়া হৈছে। মোৰ শ্ৰদ্ধেয় বন্ধু তেজপুৰৰ
সাহিত্যিক শ্ৰীযুত বেণুধৰ দাস ডাঙৰীয়াই অনুগ্ৰহ কৰি গীত
বিলাক শ্ৰেণী ভাগ কৰি দিয়াৰ বাবে, আৰু বহাগীৰ ঘনাই
বুজ লওঁতা বন্ধুবৰ শ্ৰীযুত মহিমচন্দ্ৰ সিংহদেৱে শ্ৰেণী ভাগৰ
সম্পৰ্কে পৰামৰ্শ দিয়াৰ বাবে দুইবোৰ ওচৰত মই ধৰা।

এই খিনিতে এটি কথা উল্লিখ্যাই থওঁ যে, বহুতো
গীতত বহুত শব্দ, আনকি বহুত বাক্যও পুৰণি আৱৰ্জনা
শব্দ গুচাই নিজে গঢ়ি দিবলগীয়া হৈছে। এইবাবে বাইজৰ
ওচৰত কমা খুজিছো।

সৱশেহত মোৰ প্ৰিয়বন্ধু শ্ৰীযুত বেণুধৰ শৰ্ম্মাদেৱে
কিতাপখনিৰ সকলো তত্ত্বাৱধান লৈ কলিকতাত ছাপা কৰাই
দিয়াৰ বাবে তেওঁৰ ওচৰত মই চিৰধৰ্ম্মী থাকিলো।

আশাকৰো এইবাবে সহৃদয় বাইজে আঞ্জলী “বহাগী”ক
আদৰ কৰি একোলা ল'ব। ইতি—

বিনীত,

যোৰহাট, বহাগ, ১৮৪৭

৫-৫-১৯২৫

শ্ৰীমকুলচন্দ্ৰ ভূঞা

তৃতীয় তাণ্ডবৰ কথা

“বহাগী”ক বাইজে আশাতীত কপে আদৰ কৰাত আজি প্ৰায় এবছৰ আগতেই আগেয়ে ছাপা কৰা কিতাপ অস্ত হ’ল। এইবাব ন-কৈ আক চাৰি কুৰিমান গীত স্মুৰাই “বহাগী”ক আকৌ বাইজৰ আগলৈ উলিয়ালো। আশাকৰো এইবাবো “বহাগী”ক বাইজে যেন আগৰ দৰেই মৰম-চেনেহৰে দাঙি ধৰে।

বিহুনে “বহাগী”ক প্ৰথমতে সজাইছিল মোৰ প্ৰিয় বন্ধু চাহ-খেতিয়ক শ্ৰীযুত ধীৰেন্দ্ৰনাথ আগবৰালা বি-এ দেৱে, মাননীয় চাহ-খেতিয়ক শ্ৰীযুত বামেশ্বৰ শৰ্ম্মা ডাঙৰীয়াৰ বিশেষ পৃষ্ঠপোষকতাত “বহাগী” দ্বিতীয়বাৰ বাইজৰ আগলৈ ওলাইছিল। এইবাব কিন্তু, তাহানি জয়ে-জয়ে “বহাগী”ৰ গীত বিলাকক আদৰ কৰোতা শ্ৰদ্ধেয় বন্ধু বায় চাহাব শ্ৰীযুত জিতেন্দ্ৰকুমাৰ দাসদেৱে “বহাগী”ক সজাই-পৰাই দিছে।

এখেতসকল তিনিও গবাকীৰ অনুগ্ৰহতেই বাইজে আজি “বহাগী”ক পাইছে। এইবাবে মোতকৈও “বহাগী”ৰ বাবে এখেতসকলহে বাইজৰ শলাগৰ পাত্ৰ। ইতি—

ঢেকিয়াজুলি, যোৰহাট,

১ চ’ত, ১৮৫৬ শক।

বিনীত,

শ্ৰীনকুলচন্দ্ৰ ভূঞা

চতুৰ্থ তাণ্ডবৰ কথা

বাইজৰ মৰমতেই “বহাগী”য়ে চতুৰ্থ বাৰ ওসাবলৈও সুযোগ পালে।

বাইজৰ সাদৰ-চেনেহ “বহাগী”য়ে যেন আগৰ দৰেই পায়, এয়ে আমাৰ নিবেদন।

এই বাৰৰ নতুন তাণ্ডবত আক তিনি কুৰিমান গীত ন-কৈ স্মুৰাই দিয়া হৈছে।

বিনীত,

ধৰিকটীয়া

১-৩-১৯৪৬

শ্ৰীনকুলচন্দ্ৰ ভূঞা

পঞ্চম তাওৰণৰ কথা

বাইজৰ সমুচিত আদৰ পাই “বহাগী”য়ে প্ৰতি তাওৰণতে কলা-কলে যাচি স্বাধীন যুগৰ, স্বাধীন আকাশৰ তলত স্বাধীনা হৈ বাইজৰ আগত আকৌ দেখা দিছেহি।

পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰুৰ আত্ম-জীৱনীত লিখা, কাশ্মীৰৰ নৱ-বহৰৰ প্ৰথম দিনত, নতুন কাপোৰৰ আদান-প্ৰদানৰ যি উৎসৱ পোৱা যায়, সেয়েই অসমত (কামৰূপত) অতীজৰে পৰা পালন কৰি অহা বহাগৰ বঙালি-বিহু। পূব-পশ্চিমৰ এই বিহু উৎসৱৰ গুৰি যে আৰ্য্যসকলৰ পুৰণি সভ্যতাত, তাক হুই কৰিব নোৱাৰি। আমাৰ বিহু উৎসৱেই কয়, অসমত আৰ্য্য-অনাৰ্য্য আৰু মঙ্গোলীয়ৰ মধু-মিলন কেনেকৈ এদিন ত্ৰিবেণীৰ দৰে সমুদ্ৰ হৈছিল।

আমাৰ পুণ্য ভূমিৰ এই পবিত্ৰ দিন সূৰ্য্যৰ “বহাগীক”ক শ্ৰদ্ধাৰে বাইজৰ হাতত আকৌ অৰ্পণ কৰিলো।

“বহাগী”ৰ আল-পৈচান ধৰি অহা প্ৰকাশক ৰায় চাহাব শ্ৰীযুত জিতেন্দ্ৰকুমাৰ দাসক, এইবাৰৰ “বহাগী”খন উলিৱাত সহায় কৰোতা সোদবোপম সাহিত্যিক শ্ৰীযুত প্ৰেমধৰ ৰাজখোৱাদেৱৰ শলাগ নলৈ নোৱাৰিলো। ইতি—

বিনীত,

কাৰ্টনিবাৰী,
মৰিয়নী।

১ চেপ্তেম্বৰ, ১৯৫০

শ্ৰীনকুলচন্দ্ৰ ভূঞা

ভূমিকা

লিখক :—শ্ৰীযুত পদ্মধৰ চলিহা, এম-এ, বি-এল।

সাহিত্যৰ নিচিনা উদাৰ বিশ্বজনীন, সকলোকে আঁকোৱালি ধৰিব পৰা বস্তু জগতত বিৰল। সাহিত্য মানৱ জাতিৰ মস্তিষ্ক স্বৰূপ। সৃষ্টি পাতনিৰে পৰা কৰি, মনস্বী আৰু ভাবুকসকলে যিবিলাক মধুৰ, গভীৰ আৰু হৃদয়গ্ৰাহী ভাবৰ অৱতাৰণা কৰি সত্যৰ প্ৰচাৰ আৰু সৌন্দৰ্য্যৰ সৃষ্টি কৰি গৈছে—সেইবিলাকৰ লিপিবদ্ধ সমষ্টিকে সাহিত্য বুলিব পাৰি। কাব্য, সঙ্গীত, উপন্যাস, বুৰঞ্জী, বিজ্ঞান, দৰ্শন, সকলোৱেই সাহিত্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত। সাহিত্যৰ মৌলিক অৰ্থ সংসৰ্গ নাইবা মিলন। (সাহিত্য+ৰণ)। মানৱেৰে সৈতে মানৱৰ, অতীতেৰে সৈতে বৰ্ত্তমানৰ, বৰ্ত্তমানেৰে সৈতে ভবিষ্যতৰ, পুৰণিৰে সৈতে নতুনৰ, অসীমেৰে সৈতে সমীমৰ, অন্তৰ্জগতেৰে সৈতে বহিৰ্জগতৰ, মানৱাত্মাৰে সৈতে পৰমাত্মাৰ সংসৰ্গ ঘটাই সাহিত্য। ই মানৱ জগতৰ ক্ৰমবিকাশত বিশেষ সহায় কৰে।

পুৰণিৰে সৈতে আমাক চিনাকী কৰি দিয়া আমাৰ পৰম মিত্ৰ হৈছে সাহিত্য। আমাৰ ষাউতিযুগীয়া জাতীয়

ভাৱ-সম্পদৰ অঞ্চল ভৰাল সাহিত্যইহে। অতীত গৌৰৱ, জাতীয় মৰ্যাদা সাহিত্যৰ ওপৰতহে প্ৰতিষ্ঠিত। আমাৰ পূৰ্ব-পুৰুষসকলৰ চিন্তাৰ সোঁত কেনেকৈ আৰু কোন ফালে বৈছিল, তেওঁলোকে কি ধৰণৰ ভাৱ-ৰাজ্যত বাস কৰিছিল, আমাৰ পুৰণি সম্পত্তিৰপৰা জাতীয় উন্নতিৰ সঁজুলি কিমান পৰিমাণে সংগ্ৰহ কৰিব পাৰি, ইত্যাদি তথ্য নিকপণ কৰা স্বদেশহিতৈষী মাত্ৰেই প্ৰধান কৰ্তব্য। এই উদ্দেশ্য আগত লৈয়ে “বাৰভূঞা,” “চোৰাংচোৱাৰ চ’ৰা” প্ৰভৃতি গ্ৰন্থ প্ৰণেতা শ্ৰীযুত নকুলচন্দ্ৰ ভূঞাদেৱে বিস্তৰ পৰিশ্ৰম কৰি এই গৰখীয়া গীতবিলাক সংগ্ৰহ কৰি পুথিৰ আকাৰেৰে বাইজৰ আগত দাঙি ধৰিছে। সেই বাবে ভূঞাদেওঁলৈ এখনি আন্তৰিক শলাগৰ শব্দই আগ চুটাই ছটিমান কথা নিবেদন কৰিব খুজিছো।

এই গৰখীয়া গীতবিলাক গাঁৱলীয়া নিবন্ধ কৰিব ভাৱোচ্ছাস মাথোন। কোনেও কবিতাৰ উপাধি ল’বলৈ নাইবা ছাপাখানাত নাম স্বলাবৰ মনেৰে এইবিলাক বচনা কৰা নাছিল। কিন্তু তত্ৰাচ, এই গীতবিলাক আমাৰ জাতীয় সাহিত্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ’বৰ সম্পূৰ্ণ উপযোগী। বুৰঞ্জী পাঠক মাত্ৰেই জানে যে, অতীততে যেতিয়া লিখাৰ প্ৰথা প্ৰচলিত নাছিল, তেতিয়া আৰ্য্যসকলৰ শ্লোক আৰু স্তোত্ৰবিলাক ইমুখৰপৰা সিমুখলৈ পুৰষানুক্ৰমে চলি আহিছিল। ভালেমান দিনৰ মূৰত সেই বিলাক একে ঠাইতে গোট খুৱাই লিপিবদ্ধ

কৰাত “বেদ” নামেৰে অভিহিত হ’ল আৰু আজি সেই বেদ ভাৰতীয় সাহিত্যৰ প্ৰধান সম্পদ বুলি পৰিগণিত। কোনো এটি ভাৱ প্ৰকাশ কৰাৰ পিছত যদি সি সৃজনৰ হৃদয়ঙ্গম হয় আৰু লাহে লাহে এটি সংগ্ৰহ জাতিৰ হৃদয়তস্থী স্পৰ্শ কৰিব পাৰেগৈ, তেন্তে তাক লিপিবদ্ধ কৰি জাতীয় সাহিত্যৰ ভঁৰালত ঠাই দিব পৰা যায় আৰু ক্ৰমে সি যদি বিশ্বজনীনতা (Universal appeal) গুণ ধাৰণ কৰে, তেন্তে সি বিশ্ব-সাহিত্যত (Classic) আসন লাভ কৰে।

ইংলণ্ডৰ গৰখীয়া গীতবিলাক (Pastoral Poems and Ballads) ইংৰাজী সাহিত্যৰ অমূল্য বস্তু স্বৰূপ। আজিৰ সমালোচকসকলে সেইবিলাকৰ নতুন নতুন সৌন্দৰ্য্য আৰু মাধুৰ্য্য আৱিষ্কাৰ কৰিছে। আমাৰ এই অসমীয়া গৰখীয়া গীতবিলাক অশ্লীল নাইবা চহা বুলি দলিয়াই পেলোৱা অনুচিত। আৱৰ্জনা বিলাক ৱাদ দিলে দেখা যায়, প্ৰায়বিলাকতে কবিতাৰ সকলো উপকৰণ বৰ্ত্তমান। এই নিবন্ধ কৰিসকলে বিদ্যাৰ আড়ম্বৰ নকৰাকৈ, ব্যাকৰণৰ কটকটীয়া ৰাক্ষানত নোসোমোৱাকৈ, দাৰ্শনিক তত্ত্বৰ মেৰ পাকত পাকঘূৰণি নোখোৱাকৈ, সবল ভাৱেৰে হৃদয়ৰ দুৱাৰ মুকলি কৰি, অন্তৰৰ ভাৱ প্ৰকাশ কৰিছে। পুৰণি ইংৰাজী “বেলেড” (Ballad) আৰু ইংৰাজী কবিতাৰ আজো-ককাক চচাৰৰ (Chaucer) কবিতাবিলাকৰ দৰে এই গৰখীয়া গীতবিলাকতো আমি কি দেখিবলৈ পাওঁ? প্ৰকৃতিৰ

শোভাত লবালিব সবল আনন্দ (Fresh, childlike delight in nature) আৰু সবল চিত্তীয়া আৰ্ণৱ সবল বিমল নৈসৰ্গিক সন্তোষ ("That simple spontaneous, unreflecting pleasure which all unsophisticated beings feel in open-air life."—Prof. Sharp.)

আয়বিলাক গীততে এই কথা লক্ষ্য কৰিব লাগে যে, জয়জয়তে প্রকৃতি-বাগ্ম্য এটি বিতোপন চিত্ৰেৰে সৈতে বজ্জিতা খুৱাই মানৱ হৃদয়ৰ এটি আবেগ প্রকাশ কৰা হৈছে। যেনে :—

“জোনৰ সাৰথি তৰা ;
আমাৰ সাৰথি চেনেহী লগৰী
চিনিছো নিগৰপৰা।”

এই গীতবিলাকত দাৰ্শনিকত্ব প্রতিপন্ন কৰাৰ প্রয়াস নেথাকিলেও পুৰণি অসমীয়া দেহ-বিচাৰৰ গীতবিলাকৰ নিচিনাকৈ একোটি গীতত গভীৰ আধ্যাত্মিকত্ব বিচাৰি পোৱা যায় :—

“চাই নো চাই বুলিবি বাট হেৰ চেনাইটি
চাই নো চাই বুলিবি বাট ;
দেহৰে ভিতৰত আছে খালে বাম
পিচলি পৰিবি তাত।”

গুণ নাইকিয়া কপহী মদাৰক উদ্দেশ্য কৰি গৰখীয়া কবিয়ে এটি সুন্দৰ নীতি উপদেশ কেনে সুৱলালৈ ব্যাখ্যা কৰিছে :—

“কেলেই ফুলিলি কপহী মদাৰ ঐ
কেলেই পেলালি কলি ?

গুৰতো নেলাগ ভকততো নেলাগ
থাক তলে ভৰি সৰি।”

অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰত পণ্ডিত নোহোৱাকৈ এজন কবিয়ে ভাষাৰ প্রয়োগ কেনেকৈ সুন্দৰকৈ কৰিছে :—

“কাঁহৰ বাটিতে সৰিয়হ পিচলে
নিয়ৰত পিচলে ভৰি ;
কথাৰ পাছত কথাটি পিচলে
কথাতে খোপনি ধৰি।”

আমি আজি-কালি পাশ্চাত্য শিক্ষাৰ পোহৰ পাই, মিন্টন, টেনিছন আদি কবিসকলৰ কবিতাত “অনুপ্রাস” (alliteration) অলঙ্কাৰৰ দৃষ্টান্ত খপিয়াই ফুৰোঁক। কিন্তু তলত দিয়া গীতটিৰপৰা বুজিব পাৰি যে, তেনে দৃষ্টান্ত আমাৰ নিজৰ সাহিত্যতে জল্জল পটপটকৈ জিলিকি আছে :—

ধনক ধনে কৰি ধনকে ঘটিগো

পৰম যতন কৰি ;

ধনে গ’ল উছলি মন গ’ল পিচলি

লগত গ’ল ছচলি খৰি।”

ওপৰত দিয়া ককণবসাত্মক গীতটিৰ ভাবৰ লগত ভাষাৰ সামঞ্জস্য বাস্তৱিকতে শলাগিব লগীয়া।

আমি বিদেশী সাহিত্যৰ প্ৰণয়মূলক উপন্যাস, নাটক আৰু কাব্যৰ প্ৰণয়-চিত্ৰ আৰু সৌন্দৰ্য্য বৰ্ণনাত মুগ্ধ হৈ আপোন পাহৰা হওঁ। কিন্তু আমাৰ সামাজিক আদৰ্শ আৰু বীতি-নীতি অনুসৰি বিচাৰ কৰিলে ইংৰাজ কবি স্কটৰ “Lady of the Lake” অব দৰে আমাৰ গৰখীয়া গীততো যৌৱনৰ সুন্দৰ চিত্ৰ দেখিবলৈ নেপাওঁ নে :—

“জিলিকি আহিলে চৰা নাওখনি
জিলিকি আহিলে টিং;
টিঙৰ ওপৰত চেনাইটি আহিছে
সেওঁতা ফলাতে চিন।”

(এই প্ৰসঙ্গতে কৈ থওঁ যে ইংৰাজী “Love” নাইবা “Darling” বোলাব দৰে নিজৰ প্ৰণয়ৰ পাত্ৰ-পাত্ৰীক “চেনাইটি” “ধন” নাইবা “লাহৰী” বুলি উল্লেখ কৰা আপত্তি-জনক কথা নহয়। চণ্ডীদাস আৰু বিদ্যাপতিৰ কবিতাতো “ধনী” শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।)

কালিদাসৰ মেঘদূতত বিবহী যক্ষৰ বিবহিনীলৈ যি প্ৰৱল ধাউতি, আমাৰ নিবন্ধৰ প্ৰেমিকৰ হিয়াতো তেনে প্ৰৱল উচ্ছাস :—

“চৰাই হৈ পৰিম গৈ তোমাৰে বিলত ঐ
মাছ হৈ পৰিম গৈ জালত ;
ঘাম হৈ পৰিম গৈ তোমাৰে শৰীৰত
মাখি হৈ পৰিম গৈ গালত।”

কিছুমান গীতত বিস্তৃত ভাস্কৰ্য্যৰ অৱতাবণা কৰা দেখিলে সুখ লাগে :—

“চৰাইলৈ বুলি ছিটিকা পাতিলো
ডৰিকলৈ পাতিলো জাঙি ;
উঘা পকোৱাদি পকাই পকাই সুধিলো
পেটৰ কথা নকলা ভাঙি।”

কোনো এটি যুগৰ সাহিত্য সেই যুগৰ সমাজৰ দাপোণ স্বৰূপ। এই গৰখীয়া গীতবিসাকত পুৰণি অসমীয়া গাঁৱলীয়া জীৱনৰ সুখ-দুখ, আশা-ভয়, আদৰ্শ-আকাঙ্ক্ষা প্ৰভৃতিৰ এটি অলপু চিত্ৰ দেখিবলৈ পোৱা যায়। এই চিত্ৰত কি দেখোঁ ? প্ৰথমতে—সৰল শাস্তিময় জীৱনৰ চানেকী; দ্বিতীয়তে—প্ৰকৃতি ৰাজ্যৰে সৈতে মানৱ ৰাজ্যৰ ঘনিষ্ঠ সন্মত; তৃতীয়তে—দৈৱশক্তিত অটল বিশ্বাস। আন পাকে দেখিবলৈ পাওঁ যে, সেই সময়ত বাহ্যিক জগতৰ লগত সংসৰ্গ নিচেই কম আছিল। কিছুমান গীতত প্ৰণয়ৰ গভীৰতা আৰু ভাবপ্ৰৱলতা (Sentimentalism) প্ৰকাশ পাইছে; কিন্তু আনবিসাকত এই প্ৰণয় মাত্ৰ এটি ক্ষণস্থায়ী আবেগ (Passion) স্বৰূপ হৈ ফুটি উঠিছে মাথোন।

সামৰণিত কবলগীয়া এই যে এই গৰখীয়া গীতবিলাকে
আমাৰ সাহিত্যৰ ভিতৰত ঠাই পোৱা নিতান্ত বাঞ্ছনীয়।
সুন্দৰদৰ্শী সমালোচকসকলে সেইবিলাক বিশ্লেষণ কৰি নতুন
নতুন তথ্য নিকপণ কৰিব পাৰিব বুলি মোৰ বিশ্বাস।
আশাকৰো, ভূঞাদেওৰ পুথিখনিয়ে বাইজৰ হাতত সমুচিত
আদৰ পাব।

শিৱসাগৰ।

১১-১১-২০

শ্ৰীপদ্মধৰ চলিহা।

THE "TIMES OF ASSAM"

(19th. May, 1923.)

BOHAGI :— by Sreejut Nakul Chandra Bhuyan.

[the author of Bara-Bhuyan, Chorang Choar
Chora, Chandrakanta Singha, Bodon-
Borphukon, Jonowali, Bidrohi
Moran etc.]

A Critical Review

by

Late Moulavi Sayidur Rahman M. A., B. L.

[Khan Bahadur and M. L. A. and Late
Minister of Education and Jail,
Govt. of Assam.]

It is a collection of Assamese pastorals and ballads by Mr. Nakul Chandra Bhuyan. The book opens with a masterly introduction from the facile pen of Mr. Padmadhar Chaliha, M. A., B. L., in which the latter deals analytically and exhaustively with the poetic value of the contents thereof with deep insight of a true literary critic. These pastorals have been in the lips of rural youths and cowherds of Assam from time immemorial but none so far cared to take pains to collect and preserve them in our literature as none perhaps appreciated

their literary value. The very title of the book is suggestive of the fact that it contains songs sung during the great festival of Bihu held during the month of Bohag. The festival of Bihu is pre-eminently a national festival to the Assamese and the songs sung therein are national to the core. They are all set to a particular music and specially adapted to dancing. To a casual reader, these pastorals may appear stale and commonplace having no efficacy beyond affording certain vulgar enjoyment to the rural youths of Assam, but to a curious student of literature they are of historic importance forming as they do one of the chief stocks in trade of Assam literature. In them are portrayed the elementary passions of human nature as found in their native simplicity among the unsophisticated villagers of Assam who live in perpetual contact with the abiding grandeur and calm of nature. They come into being in the open air freshness pervading through them. The process and appearances of external Nature act and re-act on the emotions expressed in them. In them naivete of expression has been combined with depth of emotion, and directness of language with spontaneity of thought. They remarkably illustrate Wordsworth's definition of poetry, that it is the spontaneous over-flow of powerful feelings. The subtle landscape painting of

Upper Assam the vigorous poetry of the rural Assamese youths the singing matches, the love-lays of courtship or complaint in them all remind us of the celebrated pastorals of Theocritus and Virgil. National to the core, they of all others, afford the surest keynote to Assamese rural life so child-like in its innocence and so grand in its simplicity. The author has to be heartily congratulated for his characteristic energy and patience in collecting and publishing them so neatly and above all, for his doing a yeaman's service to the cause of Assamese literature by preserving them.

S. Rohman.

बहाली

প্রথম অধ্যায়—বিহু

(3)

অতি চেনেহবে   মুগাবে মল্লবা
অতি চেনেহবে মাকো ;
অতি চেনেহবে   বহাগব বিহুটি
নেপাতি কেনেকৈ থাকে ।

(2)

আজি বিহু বিহু
কালি বিহু বিহু
কেতিয়া ফুলিব নাইব ;
কেতেকী চৰায়ে
কাটে সকল স্মৃতি
মকরা কাঠৰে য'তব ।

(୧)

ছাগে ছেলাববে   ডবুৱা কটাৰি
পলু ছেলাববে মিত ;
গাঁৱৰ বুঢ়া মেঠা   দায়-দোষ এৰিবা
গাই যাওঁ ৰতবৰ গীত ।

(৪)

আক যে প্রণামো জীয়াবী বোরাবী
 প্রণামো গাঁৱে বুঢ়া ;
 নামৰ অপৰাধ কমিবা ঈশ্বৰ ঐ
 গাই যাওঁ পুৰণি ধুবা ।

(৫)

নামৰে কঠীয়া ঈশ্বৰে সবজা
 ব্ৰহ্মাই সবজা নাম ;
 বেয়া নাম ওলালে কমিবা ঈশ্বৰ ঐ
 প্রথমে পীৰিতি গাম ।

(৬)

দেবী সবস্বতী কৰিছো, কাকুতি
 নেৰিবা আমালৈ দয়া ;
 পাহৰা নামকে মনত পেলাই দিবা
 তোমালৈ কৰিছো সেৱা ।

(৭)

সোণাই কটা তামোল খাবকৈ নোৱাৰি
 তিতিকি তিতিকি লাগে ,
 উজ্জাই আহিলে কোম্পানীৰ জাহাজ
 পৃথিৱী তল-বল কৰে ।

(৮)

নগাৰ চাঙতে পেঁপাটি বজালে
 ডফলাই ধবিলে টকা ;

লৰা-বুঢ়া-জীয়াবী বঙতে বলিয়া
 বহাগৰ বিহুৱা ডেকা ।

(৯)

শিলৰ খটেখটি পানীৰ ঢকেঢকি
 সাগৰে খেলি খেলায় ;
 সাগৰৰ মাজতে ফটিকৰ ডম্বক
 মনে উৰি উৰি চায় ।

(১০)

এবাৰাবীৰ নহক এবাৰাবীৰ পনক
 এবাৰাবীৰ খুটৰা শাক ;
 মূৰৰ চুলি ছিঙি আশীৰ্ব্বাদ কৰিছো
 চেনাই মোৰ কুশলে থাক ।

(১১)

এই বেলি বিহুটি বসক জমক ঐ
 নাহৰ ফুল ফুলিবৰ বতৰ ;
 নাহৰ ফুলৰ গোন্ধ পাই লাহৰিৰ তত নাই
 গচকি ভাঙিলে যতৰ ।

(১২)

ঔৰে গছতে মোৱে বাঁহ ল'লে
 ককাই পাৰি দিয়া খাওঁ ;
 আতোলা সোণৰে বিৰি গঢ়াই দিয়া
 বিহু মাৰিবলৈ যাওঁ ।

(১৩)

কলীয়া কচুবে শিয়া ;
জীয়াই থাকো মানো তোমাৰে ভিবোতা
বিহু লৈ পঠিয়াই দিয়া ।

(১৪)

বিহুৱা চৰায়ে কৰে বিহু বিহু
আমাৰ বিহু-কাপোৰ নাষ্ট ;
সমনীয়াই সুধিলে ক'ম কিয়ে বুলি
সকতে মৰিলে আই ।

(১৫)

বাঢ়ি বাঢ়ি গ'ল ভলুকা গাজটি
কাউৰি পৰিলে ভাগে ;
বৰটো ককায়ে টকা সাজি দিলে
বিহু মাৰিবগৈ লাগে ।

(১৬)

চ'তত চকৰি বহাগত বগৰি
জ্যেষ্ঠত আমনা ধান ;
গক-বিহু দিনাখন ল'বি আশীৰ্ব্বাদ
তেহে পাবি বৈকুণ্ঠত থান ।

(১৭)

তিতা ধান-খেবৰ ছাই ;
অতি চেনেহৰে বহাগৰ বিহুটি
টিকাত চাপৰ মাৰি যায় ।

(১৮)

এই বেলিৰ বিহুখন লবকে ফৰকে
ওপৰলৈ টানিলে খৰ ;
বিহুৰ নাচনী নবীয়া পৰিলে
ঢুলীয়া পৰিলে জ্বৰ ।

(১৯)

নাচনী নবীয়া পৰিল সমনীয়া
নাচনী নবীয়া পৰিল ;
কালি এতে বেলি ভাতে নাইকিয়া
কাছুটি সুলকি পৰিল ।

(২০)

ইফালে টকা মাত সিফালে টকা মাত
মাজত শোলেংগুৰি স্মৃতি ;
টকাৰ মাত শুনি বাঢ়িল চতীয়া
পুলিয়ে ধৰিলে গুটি ।

(২১)

ঢোলৰ নেজান ছেও মোৰ ঢুলীয়া
মিদঙ্গৰ নেজান ছেও ;
নাচনী ছেৱকে মাৰিৰ নেজান
কাণে দি মাৰি যাওঁ ডেও ।

(২২)

ঢুলীয়া ককাই ঐ
 ঢোলে ভালে কবি বাবি ;
 ঢোলব মাঝিবে নাকটি ছিঙিম ঐ
 ঘবলৈ উলটি বাবি ।

(২৩)

ঢাপতে নুকাবা সিঙ্গু ;
 ওলোটাঐ ওভোতাঐ কেলৈই নাম দিছ
 কেলৈই খাই যার বিজু ।

(২৪)

পেঁপাটি বজাওতে তিনিটি আঙুলি
 মাজবটি আঙুলি লবে ;
 আমাৰ নাচনীয়ে নাচিবলৈ ধবিলে
 পখিলা উবাদি উবে ।

(২৫)

নাচোতে উবিলে ধূলি ;
বেইতা স্বামীয়ে চাই জুমি জুমি
 মোব জনী আহিছে বুলি ।

(২৬)

বিহু মাৰি থাকিবব মনে ঐ লগৰী
 বিহু মাৰি থাকিবব মন ;
 বিহু মাৰি থাকোতে পলুৱাই নিনিবা
 ভবিব লাগিব ধন ।

(২৭)

বিহুবে বিবিণা পাত ;
 বিহু থাকে মানে বিহুকে বিনাবি
 বিহু গ'লে বিনাবি কাক ?

(২৮)

এড়িয়া এখনি কপাহৰ এখনি
 মই বোলো বিহুলৈ যাওঁ ;
 ইয়ে নিলে এখনি সিয়ে নিলে এখনি
 তাকে ঐ বিচাৰি যাওঁ ।

(২৯)

ইটো পৰ্বতত কুকুৰা কাটিলো
 সিটো পৰ্বতত তেজ ;
 নাচনী মূৰবে গুটি ফুল গামোছা
 যেনে ম'ৰা চবাইব নেজ ।

(৩০)

নাচনী কুকটা গুদাম ঐ চাৰিটা
 চাৰিকো চাৰিয়ে চৰে ;
 নাচনীৰ মুখলৈ চাবকৈ নোৱাৰি
 জলকীয়াই পোবাদি পোবে ।

(৩১)

বিহুলৈ কেইদিন আছে সমনীয়া
 বিহুলৈ কেইদিন আছে ;

উজনি নামনি   মাঝে কেউ খনি
বিহু লৈ বাব দিন আছে ।

(৩২)

বিহু তলিৰ নাচনী   কোনে ঐ নাচনী
বিহু তলি নাচনী কোন ;
বিহু তলি নাচনী   আমাৰ সৰু আইটি
খোপাত বান্ধি লৈছে সোণ ।

(৩৩)

আলি ঢাকি পৰিলে   কাণকুৰিকা চৰাই
পথাৰ ঢাকি পৰিলে কাম ;
তিনি চাৰি গীতেবে   আখ্যা পৰিলে
ডাকি বোলা কৃষ্ণ-বাম ।

দ্বিতীয় অধ্যায়—অঙ্গবাগ

বা

কপলারণ্য

(১)

আহতে সলাব পাত ;
আমাৰ মইনাই   বৰণটি সলালে
ল'লে বঙা-বিহা গাত ।

(২)

কেঁহকলী নিকলী   কপাহ সূতা মুকলি
ঠেঁহ পাতি নেখালি ভাত ;
এপুৰা সেন্দূৰ   জোৰ ফোট মাৰিলি
ল'লি বঙা বিহা গাত ।

(৩)

ম'হৰ গুৱালটি   কাতিবাম ককাই ঐ
ম'হৰ কিয়ে কিয়ে নাও ;
এজনী হাড়লী   এজনী পাবলী
এজনীৰ লুমলী নাও ।
হাটৈ খুজিলে   হাবে কটা মাদলি
পাটৈ ঐ খুজিলে মণি ;
বুকুৰ লুমলীয়ে   খুজি পঠিয়াইছে
এখনি হাতী দাঁতৰ ফনী ।

হাবৈলৈ কিনিলা   হাবে কটা মাদলি
 পাবৈলৈ কিনিলা মণি ;
 বুকুৰ নুমলীক   বুজাই ক'বিগৈ
 নেপাওঁ হাতী দাঁতৰ ফণী ।

(৪)

আক বেলিব বিহুখন   চেবেঙা-বেবেঙা
 চতৰ বিহুত যুজাব কণী ;
 এবটল গোক্ৰ তেল   আনি দিবা চেনাই ঐ
 মহৰ শিঙৰ আনিবা ফণী ।

(৫)

উজনিৰ জীয়া   ধোৱাকৈ চান্দিয়া
 ন-জোনৰ মুখৰে পানী ;
 সকলৈ বাটিবা   মুগাবে বটিয়া
 আনিম যোবহাটৰ মণি ।

(৬)

শুৱায় কি নুশুৱায়   সোণ-পোৱাল মণি
 উলিয়াই উলিয়াই চাওঁ ;
 শুৱায় কি নুশুৱায়   মোৰ জানো ধনক ঐ
 আগে পিছে কৰি চাওঁ ।

(৭)

হাতী চাই কিনিবা   হাতীৰে লেঙেছি
 ঘোৰা চাই কিনিবা জীন ;

মুগাবে মেখেলা   ভাঙ্গ চাই কিনিবা
 কোঁচতে সোণটিক দিম ।

(৮)

ই নৈও আমাবে   সি নৈও আমাবে
 জাঁজী নৈ আমাবে নৈ ;
 আঙঠি হেবালে   চিত্তা নকৰিবা
 সোণাবী ঘৰতে ঐ

(৯)

গা ধুই উঠিলো   দেউতাক সুধিলো
 কি ফুল পিকিব পায় ;
 সেউতী নিপিকো   মালতী নিপিকো
 পিকো মই খবিকাজাঁই ।

(১০)

কিনো ফুল দি গলি   লুকাই ঐ চেনাইটি
 কিনো ফুল দি গলি লুকাই ;
 সমনীয়াব আগতে   পিকিব নোৱাৰো
 থাকে কবণিত শুকাই ।

(১১)

পকি নেমুটেঙা সবিল ;
 বঁহীয়া কপোফুল   পেলাওঁ দলি মাৰি
 নাইব ফুলৰ ছেউতি চবিল ।

(১২)
চতুৰ্থীনাৰ ওপৰে বেলি ঘূৰে ছপৰে
মেলেঙত গধূলি হল ;
পঁচিশ টকা কপৰ সোণৰে খুৰিয়া
লগবীৰ লগতে গ'ল ।

(১৩)
আইবে ঘৰতে আছিলো এজনী
ফুলক লুপুলিলো ফুল ;
কুমলীয়া তামোলে কোঁচ নভৰিলে
খোপাই নধৰিলে ফুল ।

(১৪)
এৰি ঐ মৰিলে এবাপাত নেলাগে
আভোকত নেলাগে ভাত ;
বয়স ভাটি দিলে গহনা নেলাগে
বহনা নেথাকে গাত ।

(১৫)
লুইতে নেঘাৰা—বালি ;
লোকক বৰে কথা নক'বা বাইটি
তিবী হৈ আহিছে। আমি ।

(১৬)
হাতত ধৰি ধৰি দিহিং পাৰ হ'লো
জিৰাই যাওঁ পাগৰিব তলত ;

মাছৰ চকু যেন ঝিৰি গটাই দিলো
এফেৰি নেদেখোঁ গলত ।
(১৭)

ওলাই নামভাং সাঁকো ;
বাৰীৰ বাঁহ কাটি দি যাওঁ ছিৰী শলি
কলীয়া নাইবৰ মাকো ।
(১৮)

বৰঘৰৰ মূখতে চেনাইটিৰ তাঁতে শাল
খুৰি কলাপাতৰ মাকো ;
আহোঁতে যাওঁতে দেখিব নোৱাৰি
দি যাওঁ হাতী দাঁতৰ মাকো ।
(১৯)

কেলেই লাগিছে সেওঁতা ফালিব
কেলেই লাগিছে ফোট ;
মূৰৰে সেওঁতা আপুনি ফাটিব
চুলিবো ভাগিব জোট ।
(২০)

বিৰ দি মাৰি যাওঁ বিটাকৈ ওকণী
খেপিয়াই মাৰি যাওঁ লেখী ;
এডুখৰি গামোছা বৈ থৈ আহিছে
পছম ফুল এপাহি বাছি ।

(২১)

ব্রহ্মপুত্রব কাণতে বহ্মখুবি জুপি
আমি খবি মোবা ঠাঠি ;
উটুয়াই নিনিবা ব্রহ্মপুত্র দেবতা
তামোল দি মাভোতা নাই।

(২২)

দীঘলে দীঘলে কবো তাঁতে বাঁটি
লেখে বুঢ়ী আয়ে বিহা ;
ভালকৈ লেখিবা বুকুব বুঢ়ী আই
সতিনী লগীয়া বিহা।

(২৩)

ন পানী বঢ়া নাই নাহব ফুল ফুলা নাই
বিহু বিহু লগা নাই গাত।
গাঁৱৰ ডেকা লবাই জুমেবে বহা নাই
গোকৈ তেল বঁহা নাই গাত।

(২৪)

খুৰাই পঠিয়াওঁ ডেৱা কৰ্কবা
খুৰাই পঠিয়াওঁ ভবি ;
চাকিব পোহবত সজাই পঠিয়াওঁ
তেতেলী পিলিঙা কৰি।

(২৫)

নাও হেঙ্গুলীয়া বঠা হেঙ্গুলীয়া
আক হেঙ্গুলীয়া হৈ ;
চেনাইব যুববে জাপি হেঙ্গুলীয়া
বিজুলী বাঁহবে দৈ।

(২৬)

আইটী নেযায় ঐ কোৱাগৈ বুজায় ঐ
লাগে ফুলবছা বিহা ;
আনা হাতে ধৰি দিয়া আগে কৰি
ডেকালৈ দিয়াহি বিয়া।

(২৭)

আৱেলি বেলিকা জিকা ফুল ফুলিছে
মাবে মোৱা মাছে জাকি ;
গধূলি বেলিকা আইটি ওলাইছে
আনন্দে নধবে আজি।

(২৮)

হাতৰ লাহৰে থাকজোৰ পিকিলা
ভৰিব লাহৰে পৰি ;
গলধনত পেলাই খোপাটি বান্ধিলা
এহাত এমুঠন কৰি।

(২৯)

ফুলৰ বাতৰি পালো মই আইটি,
ভৰিবে মাৰিলো টিপা ;

বাবে বছরীয়া   ফুল ফুলেও
আপুনি ধবিলে শিপা।

(৩০)

ডেও দি এবালে   ডেও দণিকণা
লুটি দি এবালে শাল ;
সেউটি মালতী   টগব ছরামালী
সবেও ধবিলে ডাল।

(৩১)

ফুলব বাতবি   পালো মই মইনা
চৌপাশে মেলিলো হাত ;
সেউতী মালতী   টগব ছরামালী
সবেও মেলিলে পাত।

(৩২)

ফুলব বাতবি   পালো মই মইনা
চৌপাশে মাঝিলো দলি ;
সেউতী মালতী   টগব ছরামালী
সবেও পেলালে কলি।

(৩৩)

ফুলব বাতবি   পালো মই মইনা
মিচিকাই মাঝিলো হাঁহি ;
সেউতী মালতী   টগব ছরামালী
সবেও মেলিলে পাহি।

(৩৪)

মাছব কুমলীয়া   শ'ল মোব মইনা
মাছব কুমলীয়া শ'ল ;
সেউতী মালতী   টগব ছরামালী
ফুলি জক-মক হল।

(৩৫)

ফুলনি বাবীতে   আছিলো আইটি
ইপাহি সিপাহি লেখি ;
বাটব বাটকরাই   কবে হবি হবি
ফুলব জক-মক দেখি।

(৩৬)

ঢাপব কাণে কটা   সিজু মোব মইনা
ঢাপব কাণে কটা সিজু ;
এই মলা ফুল   দিবাগৈ চেনাইটিক
খোপাত খাই যাব বিজু।

(৩৭)

এই মলা ফুল   ময়ে গুথিছিলো
ভাবো লিখা নাই বিহা ;
এই মলা ফুল   দিবাগৈ চেনাইটিক
দলিয়াই দি যাব বিহা।

(৩৮)

স'বা গছব   মুতা মোব মইনা
স'বা গছব মুতা ;

এনা জবীবে ফুলকে গুথিবা
চিনিব নোরাবে জোবা ।

(৩৯)

ই রোলে মইনা সি বোলে মইনা
মই রোলো বুকুবে সোণ ;
মইনাৰ ফাললৈ চাবকৈ নোরাবি
যেনে পূৰ্ণিমাৰে জোন ।

(৪০)

বৰ ঘৰৰ মূখতে তাঁতে বৈ আছিল
মূবত নেমুটেঙাৰ ভৰণ ;
গজ্ঞে কি মুকুতা চিনিব নোরাবি
হেজুল হাইতালৰ বৰণ ।

(৪১)

বাটে বুলিব লেচাই লেচাই
তুমি কোন গাঁৱৰ ডেকা ;
কোমল ধূতিৰে বচোৱাল মাৰিছা
তোমাৰে হাঁচটি ফটা ।

(৪২)

হয়ে কি অহয়ে হয় ;
এখনি হাঁচটি খুজিব খুজিছো
দিয়া কি নিদিয়া বৈ ?

(৪৩)

হাই দি তুলিবৰ লাই ;
তুমি লেচাই ডেকা হাঁচটি খুজিলা
ব'ৰলৈ টোলোঠা নাই ।

(৪৪)

ভাতে বান্ধি দিয়া খাওঁ এ পকরা
পানী আনি দিয়া খাওঁ ;
চাউল মুঠিচেৰেক বান্ধি দিয়া পকরা
টোলোঠা বিচাৰি যাওঁ ।

(৪৫)

শালি ধানৰ মৰণা মাৰিলো
কঠীৱাৰ নথ'লো সঁচ ;
উজনি নামনি কেউ বাজ মাৰিলো
টোলোঠাৰ নেপালো গছ ।

(৪৬)

আহুৱে শালিয়ে মৰণা মাৰিলো
জোকাৰি পেলালো খেৰ ;
উজনি বাজতে টোলোঠা পালেগৈ
ষোল হাত এমুঠন বেৰ ।

(৪৭)

ভাতে বান্ধি দিয়া খাওঁ এ পকরা
পানী আনি দিয়া খাওঁ ;

গাঁৱৰ চুবুৰীয়াক মাতি আনা পকুৱা
টোলোঠা কাটিবলৈ যাওঁ ।

(৪৮)

হাবিত ফুলিবৰ তুলা ;
এটি ছটি কৰি আহিল চাৰিটি
টোলোঠা কাটিবৰ বেলা ।

(৪৯)

ছাগে কিনি আনি দি যাওঁ বলি কাটি
চৰাও মহেশ্বৰক ভোগ ;
নাম গুৰু ভকতক শিৱত তুলি লৈ
গছত মাৰিলো কোৱ ।

(৫০)

নাও বাবৰে উঠাব ;
পকুৱা শিপিনীৰ টোলোঠা গছ কাটোতে
ছৱৰা ভাগিলে কুঠাৰ ।

(৫১)

কি মাহ মাৰিবৰ এলেঙ ;
পকুৱা শিপিনীৰ টোলোঠা গছ কাটোতে
ফাটিল সৰু-সূতাৰ ছেলেং ।

(৫২)

পথাৰৰ মাজৰে মুঢ়া ;
পকুৱা শিপিনীৰ টোলোঠা গছ কাটোতে
গাঁৱৰ মৰিল চাৰিটি বুঢ়া ।

(৫৩)

কি মাহ মাৰিবৰ শ'ল ;
পকুৱা শিপিনীৰ টোলোঠা গছ কাটোতে
এমাহ এক যুগ গ'ল ।

(৫৪)

পকুৱাই বান্ধিলে পকুৱাই বাঢ়িলে
পকুৱাই নেখালে ভাত ;
বাতিটোৰ ভিতৰত কাটে পাঁজি-সূতা
পুৱালৈ তৰিলে তাঁত ।

(প্রেম-প্রণয়-পাতনি)

(5)

চাউলৰ চিকুণ   খুদ ঐ লাহবি
চাউলৰ চিকুণ   খুদ ;
ডেকাবে চিকুণ   ভৰিৰ কলাফুল
গাভৰুৰ চিকুণ   দুখ ।

(2)

নৈবে শুরনি   গঙাকৈ চলনী
পৰ্বতৰ শুরনি মিৰি ;
ডেকাবে শুরনি   ভৰিব কলাফুল
গাঁৱৰে শুরনি তিৰী ।

(୭)

নৈবে লেতেবা   বিলাহী-বেঙেনা
ফুলবো লেতেবা পাহি ;
ডেকাবে লেতেবা   নিবোকা চামোন
মুখত মিচিকিয়া-হাঁহি ।

(8)

নৈবে লেতেবা   খুলীয়া খুলীয়া
ভোগদৈব লেতেবা পানী;

ছোরাঙ্গী মেতেবা

বিজুলী-চকুৰা

মুখত মিচিকিয়া হাঁহি ।

(2)

ইবিণা বিবিণা   গোঁহাইদেও-লিগিৰা
 বঙাকৈ বিচনী লই ;
 কঁকালৰ গামোছা   কৰে তিববিৰ
 তামোল দি যোৱা ব'ই !

(5)

বৈ নো বৈ   ধেমালি কৰ ঐ মইনা
      বৈ নো বৈ ধেমালি কৰ ;
গাৰ ছেলং কাপোৰ   ছিৰিলি ছিৰিলি
      বাকৈ ঐ ধেমালি নেৰ !

(9)

হাঁহে বাটে বলে   লুহবে পুহবে
পাবই বাটে বলে ব'ই ;
আমি বাটে বলো   চেউনী আলিয়ে
লগত সমনীয়া লই ।

(४)

বিঙে কৈ পহুবে   শিঙে ঐ মইনা
       বিঙে কৈ পহুবে শিঙ ;
 চতাই পৰ্বতৰ   নাহব ফুল আনিছো
       মোৰ ধনৰ হাততে দিম ।

(৯)

পিছলি পবিবর কাঁহী   বাই মালিনী
 পিছলি পবিবর কাঁহী ;
 এই পাহি ফুলকে   দিবাগৈ চেনাইটিক
 মিচিকাই পেলাব হাঁহি ।

(১০)

ওপবে উবিলে   মতীয়া চিলনী
 পাখিয়ে ন'ললে ঘোব ;
 লগব সমনীয়ালৈ   তামোল কাটোতে
 আঙুলি কাটিলে মোব ।

(১১)

বঙাকৈ গামোছা   মাজে শেল দিয়া
 তুমি তামোল কাটি খোঁরা ;
 লাহবি হাতেবে   খুবিয়াই খুবিয়াই
 আমাকে। এখনি দিয়া ।

(১২)

তোমাব কটা-তামোল   নেখাওঁ এ লাহবি
 আমাবে মবিব কুল ;
 অজাতি নহওঁ মই   বিজাতি নহওঁ মই
 তোমাব মোব একেটি কুল ।

(১৩)

উজনি মাবিলো   নামনি শুকালে
 চেঙেলি পবিলে তল ;

মুঠিব কটা তামোল   মুঠিতে শুকালে
 দিবলৈ নেপালো চল ।

(১৪)

জোকাবি বাই যাম   বীণ মোব বাঁকৈ এ
 জোকাবি বাই যাম বীণ ;
 তোমাব পদূলিত   তামোল কাটি খাম
 বাকলি থৈ যাম চিন ।

(১৫)

বাঁহবে আগলিত   পবি কামে চবাই
 উভতি কোঁটালে পাখি ;
 আমাব চেনেহীয়ে   দিয়ে তামোল কাটি
 পাণতে বাববি বাছি ।

(১৬)

হাতলৈ কি চাবা   হাতীৰ শুবে যেন
 ভবিবনো কি চাবা গোট ;
 মুখলৈ কি চাবা   দোলা-দাপোণ যেন
 ককালটি বীণবে গোট ।

(১৭)

আয়ে মাবিলে   ডাঙি বাবী ডাঙিলে
 ঘবতো নিদিলে ঠাই ;
 আমি ছয়ো ভনী   ফুবো বাটে বাটে
 গাঁঠিব কটা তামোল খাই ।

(১৮)

আহোতে দেখোঁ ধন   যাওঁতে দেখোঁ ধন
বগী জামুকব পুলি ;
খোঁরাবো নহলি   পিন্ধাবো নহলি
চকুৰে পোৰণি হ'লি ।

(১৯)

দলনি ওপৰে   কি চবাই উৰিলে
আটাই বড়া বড়া চৌট ;
অকল বগীতবা   সোণব গিলিপ মবা
কপালত সেন্দূৰ ফোট ;

(২০)

দৰিকা দিচাও   পানী বাঢ়ি গ'ল
দিখোঁ এৰা স্মৃতি হ'ল ;
তোমাৰ তামোল খন   মুখলৈ নিওঁতে
বুকু চমেচমাই গ'ল ।

(২১)

এই মলা ফুল   ময়ে গুথিছিলো
তাবো লিখা নাই পাহি ;
মোব মইনাই   খুজি পঠিয়ায়
মাৰি মিচিকিয়া হাঁহি ।

(২২)

তোকে বুলি যাওঁ   ফুলবে মালিনী
সমাজত বুলি যাওঁ বাই ;

এই ধাৰি ফুল   ময়ে গুথিছিলো
লাহৰিব মুখলৈ চাই ।

(২৩)

জাংফাই কেকজোব   পনিয়লী বাথবোৰ
কাণত জিকে-মিকে কৰে ;
চেনাইটিৰ ফাললৈ   চারকৈ নোৱাৰি
হিয়াত খুন্দা মাৰি ধৰে ।

(২৪)

গালে কাতিকৈ   নেচাবা মইনা
মোব শপত লাগিব বেয়া ;
জনমে জনমে   থাকিম একেলগে
যদি কৰে ঈশ্বৰে দয়া ।

(২৫)

চকুৰে চকুৰে   নেচাবি মইনা
মই চালে তল-মূৰ কৰ ;
তই নো মাতোতেই   মাতিব পাবো মই
জানো তই কেতেবাই মাৰ ।

(২৬)

কিনো ক'মে বাইটি   তোকে ঐ বাইটি
ক'লে কি হ'ব তোক ;
পথাৰৰ মাজতে   জাকৈ বাই আছিলো
ধনে মাত দিলেহি মোক ।

(୨୬)

কাহানিকৈ আহিব   বহাগব বিলুটি
কাহানিকৈ কান্দিব কুলি ;
কাহানিকৈ থৰিবা   হাতত মুঠি মাৰি
মোকে ঐ চেনাইটি বুজি ।

(୭୭)

চকুলে চালে   হাঁহা মিচিকিয়াউ
 হাঁহিতে লগোরা বেথা ;
 ভোমাক আনিবলৈ   মনে লিক্লিকাই
 সক হৈ লগাইছা লেঠা ।

(७६)

চমকত চাবলৈ   নহও মই. বিজুগী
নহও মই বোৱতি নৈ;
চৰায়ে। নহ'লো   তোমাক উৰি চাবলৈ
দুপাশে দুপাৰি লৈ।

(८२)

সকলই আছিল মাৰব লগত শুইছিলি
কাঁহীত খাট আছিলি ভাত ;
এতিয়া মইনা ডাঙৰ হৈ আছিলি
মৰম-বেথা লগালি গাত ।

(80)

শিমলু লেটেঙা   মাছব নাম বিবলা
চবাইব নাম আছিলে বগ ;
তোমাব নাম থৈছে   ইন্দ্রজিত মালতী
কোন দিনা পাই যাম লগ ।

(85)

তুমি চোর। আমালৈ   আমি চাওঁ তোমালৈ
চাইনো চাই কৰিবা কি ;
এদিন এবেলা   বাখিব নোৱাৰো
কোনোবা কাৰোবাৰ জী।

চতুর্থ অধ্যায়—অনুবাগ (ধাউতি)

(১)

বাঁহব তলে তলে বাঁহীটি বজালো
শাহুরে শুনকহি বুলি ;
শাহু আরে শুনিলে মিচিকাই হাঁহিলে
জৌরাই ধেমেলীয়া বুলি ।

(২)

পানীৰ জিক-মিক পানীৰ পুকরা
ফুলব জিক-মিক পাহি ;
চেনাই জিক-মিক তেজবে বলতে
মুখত ঐ নুগুছে হাঁহি ।

(৩)

বাঁহব আগলৈ চাইনো পঠিয়ালো
বাঁহব কোন ডালি পোন ;
চেনাইটির ফাললৈ চাইনো পঠিয়ালো
যেন পূর্ণিমাৰে জোন ।

(৪)

বৈনো বৈ ধেমালি কৰিম ;
জৌরাই থাকে। মানে ধেমালি কৰিম ঐ
মৰিলে কাহানি কৰিম ?

(৫)

নৈবে কানবে গোধাকৈ শিমলু
গোব মাৰি ভাঙি যাওঁ ডাল ;
গোব মাৰি ভাঙি যাওঁ বাটবে ডেওনা
ইও এক শতুক কাল ।

(৬)

বিব বিব কবি বতাহ জাকি বলিলে
চোতালৰ উকরাই ধূলি ;
শাহুব পদূলিত তিনি পাক মাৰিলো
মতা ম'হ হেৰালে বুলি ।

(৭)

ম'হ মেলি গুৱালটি চাপৰি পালেগৈ
বাটত ছিঙি খালে কলা ;
পাছৰটি গুৱালে উকিটি মাৰিলে
নুঘুবে য'তবৰ শলা ।

(৮)

উজাই চালো মই ভটিয়াই চালো মই
তোমাৰ মান গুৱনি নাই ;
দেৱে ঐ মাৰিব মনিষে মাৰিব
তোমাক জানো অকলৈ পায় ।

(৯)

গাটো চায় চোলা মূৰ চাই সেওঁতা
কাণত বাধব লগা কেক ;

এদিন নেদেখিলে   থাকিব নোরাবো
এবছর কেনেকৈ থাকো ।
(১০)

আজি কই গ'লো   কাচি বোরাদবা
কোনে ফেনেকিয়ে গলি ;
খোজত চিনি পালো   মাতত বুজি পালো
পাবো কোন সতে গালি ।
(১১)

চাইনো থাকিলে   হাবিয়াম নপলায়
নেখালে ছুগুছে ভোক ;
যেন সবি যাব   বালি-হাটব বেঙেনা
দলিয়াই দি যাব মোক ।
(১২)

ঢোলত চাপব মাৰি   ঢুলীয়া ওলালে
বহি বৈ আছিলো তাঁত ;
টোপোলাব সেন্দূৰ   টোপোলাতে থাকিল
খাবলৈ নহলে ভাত ।
(১৩)

খাই নো খাই আমনি   লতা পনীয়ল
বই নো বই আমনি তাঁত ;
দেখি দেখি আমনি   শহুবব পুতেকটি
লগাই ঘনে-ঘনে মাত ।

(১৪)

কিনো হাত দুখনি   কেনে ভবি দুটি
কিনো তোমাব গুরলা মাত ;
ব'দ পাই জিলিকে   তোমাব গাল দুখনি
হাঁহিলে জিলিকে দাঁত ।
(১৫)

কেঁচা আম খবি   ফালিম কেনে কবি
জ্বলাম কেনে কবি জুই ;
আমাবে পিৰিতি   হব কেনে কবি
দুধবত থাকোতে শুই ।
(১৬)

তোমাব মুখে খনি   মালি মাছব নিচিনা
বামি মাছব নিচিনা চুলি ;
ল'মে ল'মে বুলি   এদিনো নললা
দুখনি হাতেবে তুলি ।
(১৭)

দেবীলৈ বান্ধি যাওঁ   ক'লাকৈ ছাগলি
দেৱতালৈ টোপোলা বান্ধো ;
তোমাক নেপাওঁ বুলি   মনত ঐ চিতনি
বাতি পাটীত পৰি কান্দো ।

(১৮)

পিয়াহর সুরদি   পানী ঐ লাহবি
ভোকবে সুরদি ভাত ;
ভাতোকৈ সুরদি   ভোমার মাতেবাৰি
লগাই থৈ যোরা মাত ।

(১৯)

ইবাগব সিবাগব   মাৰো চাৰি বাগব
কিনো কোরা কথাবাৰি ;
ভাঙি কথা কোরা   মিছা নেমাতিবা
নথবা মোকে ঐ ভাৰি ।

(২০)

বাঙলী হৰিণাব জীভা ;
ঘবত ঐ মইনা   থাকিব নোরাবো
তুমি মোক খুৱালা কিবা ।

(২১)

আজি গধূলিকৈ   যাম ঐ মইনা
বাটবে নঙলা খুলি ;
কুকুৰে ডুকিলে   ওলাই তই আহিব
ক'ত কি দেখিছ বুলি ।

(২২)

হাবিব লতা পাতে   বাটটি ভেটিলে
বেলিয়ে মেলিলে ঠেঙ ;

তোমার নো ঘৰলৈ   যাবকৈ নোরাবি
বাটত দিলে বগবি জেঙ ।

(২৩)

আহ তই পিলিঙা   য়ার তই পিলিঙা
বাটৰ মৰে ছববি বন ;
তই যে পিলিঙা   নিবকৈ নোরাব
কেলেই ভঙাইছিলি মন ।

(২৪)

আলিটি কেকুৰি   চেনাই যায় ফেকুৰি
কাণতে খুৰিয়া লবে ;
তোমাক দেখা পাই   মন মোৰ ঘূৰিলে
শোকে খুন্দা মাৰি ধৰে ।

(২৫)

ইমানকৈ বুজালে   ছুবুজা সাদৰী
কথালৈ নকৰা কাণ ;
গছৰ গুটি নহয়   বাৰে বাৰে লাগিব
যোৱন গলে পাবলৈ টান ।

(২৬)

এৰাপাত পিতিয়াও   বায়েৰক লুটিয়াও
ভামোল কাটি দিয়া খাওঁ ;
সকজনী খুলখালী   ছুৱাব মেলি দিয়া
শোৱা ভিতৰলৈ যাওঁ ।

(২৭)

জকাই বাই আহোঁগৈ বসমা পথাবত
ভৰি ধোও পুখুৰি পাৰত ;
এবেলা জীয়াবী এবেলা বোৱাবী
পৰিলা মকৰা জালত ।

(২৮)

হাতী ঐ হাতী ঐ পোৱালী হাতী ঐ
শুবে মেলি মলহা খায় ;
লোকৰ ল'ৰা দেখি লুভিনী ছোৱালী
মূৰে দাঙি দাঙি চায় ।

(২৯)

জকাইলৈ গৈছিলো খালে মহ জোকে
বখাৰ নোৱাৰো তেজ ;
খবকৈ যোৱাগৈ পিতাদেৱাক কোৱাগৈ
আনক টীয়কীয়া বেজ ।

(৩০)

অনেক তুখে কৰি পানীযোৰ আনিলো
অকলৈ বান্ধিলো ভাত ;
অকলে অকলে খাব যে নোৱাৰো
নুশুনো চেনেহৰ মাত ।

(৩১)

দীঘলী বজাবৰ পাভ মাছ আনিলো
পকা-নেমু দিয়ে বান্ধো ;

খাবৰে সময়ত তোলৈ মনত পৰে
ভাতৰ পাতত বহি কান্দো ।

(৩২)

হেৰা মেঘ দেৱতা বৰষুণ নিদিবা
বাতি নুপুৱাই মানৈ ;
ধনৰে ঘৰলৈ যাবলৈ ওলাইছো
নেদেখা ঈশ্বৰে জানে ।

(৩৩)

পুখুৰিৰ চাৰিপাৰ পছমে জাতিকাৰ
ভেট ফুল উপচি পৰে ;
তুমি যে নহলে দেহা তল-ওপৰে
হিয়া খুন্দা মাৰি ধৰে ।

(৩৪)

এই বেলি বাণে হে বাণ ঐ মইনা
এই বেলি বাণেহে বাণ ;
এই বেলি বহাগত বিয়া নেপাতিলে
দেহালৈ পৰিব টান ।

(৩৫)

তোলৈ চাই বাঙলী বান্ধি যাওঁ ডাঙৰি
গড়া চপাই বান্ধি যাওঁ নাও ;
গা চমে-চমাই দেহা টনে-টনাই
তোকে লগ কাহানি পাওঁ ।

(৩৬)

এইনো চ'ত-মহীয়া ব'দে চউ চউ
পেটতো লাগিছে ভোক ;
টিয়হো নহ'লি চিবালো নহ'লি
কামুবি খাবলৈ ভোক ।

(৩৭)

তোমাব জীৱন দুটি এনুৱা শুৱনি
মলয়া বতাহত লবে ;
মোৰে ঐ মনত চিতনি গুণনি
জানোবা সুলকি পৰে ।

(৩৮)

বহো ভাতৰ কাঁহীত চকু তোমাব হাঁহিত
ভাত সৰি সৰি পৰে ;
তামোল হোৱা হ'লে ফালি যে দেখুৱাম
কিহে মোক আমনি কৰে ।

(৩৯)

কামুবি নেখাওঁ মই মুচৰি নেভাঙো
কথাষাৰ শুনাচো বৈ ;
সৰিয়হ জনম লৈ বেটেৰি চেপালৈ
কেলেই কৰিছা ভয় ।

(৪০)

শৰীৰ ক'লা হ'ল ঘামে ;
তোমাব সম্ভাপত হিয়াখন ক'লা হ'ল
নেখায় বনৰীয়া বাঘে ।

(৪১)

বৰশীৰ আগৰে পুঙা ;
দেখিবলৈ পালো তোমাব গাল দুখনি
খাবলৈ নেপালো চুমা ।

(৪২)

স্বৰগৰ ভৰাকো বাখিৰ পাৰো মই
হাতৰে কাজলি লৈ ;
বাতিৰে বাতিটো টোপনি নধৰে
তোমাব গুণ-চৰিত কৈ ।

(৪৩)

পাতিবলৈ পালো ভাঙিবলৈ নেপালো
তোমাব ঐ সকলো জেঙা ;
দেখিবলৈ পালো খাবলৈ নেপালো
চেনেহৰ এঘুৰি টেঙা ।

(৪৪)

গধূলি ভাত খাই পদূলিলৈ ওলাই যাওঁ
গাত মাৰি চেলেকৰ ছাতি ;

তোমাক নেদেখি থাকির নোরাবো
দেহা কবে উজনি ভাতি ।

(৪৫)

খাবব মনে গল বগী হাঁহ এজনী
চোবাব নোরাবো ঠেং ;
যাবব মনে গ'ল পিলিঙা ডেকালৈ
বাটতে বগবি ছেং ।

(৪৬)

কাকদোঙাব ববালি ডেব ছোরাব ববালি
কেনেকৈ মিহলি হ'ল ;
আমি নেবেবিয়াল তুমি যোবহটীয়া
কেনেকৈ চিনাকি হ'ল ;

(৪৭)

হেন্দুলি হেন্দুলি জাকৈ বাই আছিলো
কিহত কি কথা হ'ল ;
দেখা নেপাওঁ বুলি চিন্তা কই আছিলি
বাটত ভেটা-ভেটি হ'ল ।

(৪৮)

মাছে মাঝিবব অনেকটা এ বুধি
দীঘলী কাটিবব লোব ;
ছোৱালী আনিবব অনেকটা এ বুধি
জোপাব তলে তলে খোব ।

(৪৯)

কিতাপ পঢ়ি পঢ়ি কান্দ তই মইনা
চিঠি পঢ়ি পঢ়ি কান্দ ;
ভাতৰ পাতত বহি কান্দ তই মইনা
কালৈ চিন্তা কৰি থাক ।

(৫০)

এৰি পুহিবলৈ এডালি এৰা নাই
মুগা পুহিবলৈ চোম ;
মাৰে বাপেৰে যি কৰে কৰিব
তোমাকে নো বুলি যাওঁ সোণ ।

(৫১)

বাতিৰে বাতিটো টোপনি নধৰে
আহো বাহিবলৈ ওলায় ;
বাহিবত বহিলে ধৰো কান্দিবলৈ
কোন জন বিধিয়ে মিলায় ।

(৫২)

মই থাকোঁ চোতালত আই থাকে আখলত
তই থাক ভবালব মূধত ;
বোপাই বাৰীত থাকে ককাই খানত লাগে
দেখাও নিদিয় পাকত ।

(৫৩)

আহাবে শাওণে গাম কঠাল পকিলে
কলীয়া হলোৱে খায় ;

চবকাবী কামত মোব ধন আছেগৈ
ধেমালিব বতবে যায়।

(৫৪)

আগলি বাঁহবে লাহবি গগণা
বহি তাঁতব পাতত বাওঁ ;
আহে কি নাহে ঐ মোব নো লাহবি
চিবি পাতি মঙ্গল খন চাওঁ।

(৫৫)

মাটিতে মঙ্গল চাওঁ তিনি বেলি
চাওঁ তিনি বেলি ভোক ;
পদূলি ওলাই চাওঁ তিনি বেলি
নেদেখি লাগিছে শোক।

(৫৬)

চাওঁ তিনি বেলি খবিকাব মঙ্গল
চাওঁ তিনি বেলি গণক ;
চাওঁ তিনি বেলি পদূলি ওলাই
এবাবো নেদেখৌ ধনক।

(৫৭)

চকলা টেঙাটি অকলৈ নেধাবা
আমাকো এচকল দিবা ;
যোবহাট জ্বিলালৈ অকলৈ নেযাৰা
আমাকো লগতে নিৰা।

(৫৮)

তেলব বাটিতে তেল মলঙিলে
গাতে মলঙিলে ঘাম ;

পদূলি ওলাই শুহবি মাৰিলো
হুয়ো একেলগে যাম।

(৫৯)

ভুমি যেতে বেলি শুহবি মাৰিলা
মই ভেতে বেলি বাক্কো ;
কেঁচা খবি বুলি আফালি-মাফালি
ধোৱাই খাই বুলি কান্দো।

(৬০)

তই যে কলীয়া অলিয়া-বলিয়া
মোকে কবি গলি বাউল ;
জালি কটা বেবেদি শুহবি মাৰিলি
হোৱা ভাতক কবিলি চাউল।

(৬১)

কলৈ যাব কলীয়া গধূলি বেলিকা
মাৰক নোবোল আই ;
অত মহে গক হেদাঙি মেলিলি
তিকতাৰ বাতৰি পায়।

(৬২)

আজি বাতি সপোনটি দেখিলো
কাঁহীত খাই আছিলো ভাত ;
তোমাবে নিচিনা মিঠা বৰণীয়া
হাতত দি আছিলো হাত।

পঞ্চম অধ্যায়—প্রণয়

(১)

ধনলৈ বুলি   খুন্দো পিঠাগুৰি
পকুৱাই পিপৰাই খায় ;
চাবে দিয়া গাখৌবত   মোলান পৰি গল
সোন্দাকল মৰহি যায় ।

(২)

লুইতৰ বালি   বগী ধকেধকি
কাছই কণী পাবে লেখি ;
গাতে জুই জ্বলে   সৰিয়হ বাগবে
ধনক পানী ঘাটত দেখি ।

(৩)

মইনাৰ মুখলৈ   চাবকৈ নোৱাৰি
মুখত মিচিকিয়া হাঁহি ;
বিজুলী চমকে   মন ঐ মুহিলে
পদূলি বাটলৈ আহি ।

(৪)

ওলায় জকে-মকে   আকাশী চন্দ্ৰমা
ওলায় জকে-মকে তৰা ;
ওলায় জকে-মকে   মোৰ প্ৰিয়তমা
বৰষবৰ ভিতৰৰ পৰা ।

(৫)

চিৰিপ চিৰিপ কৰি   কাপোৰ ধুই আছিলো
চিৰী লুইতলৈ চাই ;

চিৰী লুইততে   শুভৰি মাৰিলে
ধনে নাও মেলি যায় ;

(৬)

জোনৰ সাৰথি তৰা ;
আমাৰ সাৰথি   চেনেহী লগৰী
চিনিছো নিলগৰ পৰা ।

(৭)

চিৰিঙাই পৰিবৰ মন ;
হাতৰ বন এৰি   গুণনিত ধৰিলো
চিৰিঙাই পৰিবৰ মন ।

(৮)

চৰাই মনোমতী   মনকে মুহিলি
কোটাৰি বেঙেনাৰ তলত ;
কিনো মোহিনীয়ে   আমাৰ মন মুহিলি
থাকিব নোৱাৰো ঘৰত ।

(৯)

ডিবুৰ আগালি   নৈ ভেজুৰীয়া
উটাই পঠিয়াও তুৰ ;
লেফেফা ভিতৰত   ছবি পঠিয়াও
আঙ্গুলিত চিন দি যাও মোৰ ।

(১০)

শালিকি চবায়ে . দদাইদেউ বুলিলে
মই বোলো ভটিজা জী ;
এবেলি ইঁহুয়াই এবেলি কন্দুরাই
দুবৈত গা-দেখা দি ।

(১১)

চাকিত লগাবব গছা ঐ মইনা
চাকিত লগাবব গছা ;
শুকুব বাবব দিনাখন বিলুধব মইনাই
ভামোল দি যোরাটো সট্টা ।

(১২)

মবি টেঙাবে জিম ঐ মইনা
চকলা টেঙাবে জিম ;
এনেষাব কথাবে কন্দুরাই পেলালা
কিনো রা উত্তবে দিম ।

(১৩)

কিনো ভামোল খনি দিলা মোব মইনা
অতি চেনেহবে খালো ;
সেই নো ভামোল খনি খাববে পবা
তোমাৰ লগত চিনাকি হ'লো ।

(১৪)

উভতি নেচাবি মোকে ঐ জোনাকি
পালতি নেচাবি মোক ;

পানী অনা ঘাটত পিচলি পবিবি
মোব গাত নিদিবি দোষ ।

(১৫)

বুকু বহল কবি ককাল চিয়ঁ। কবি
তোমাৰ মান গুৱনি নাই ;
তোমাৰ ঐ ককালটি অতিকৈয়ে লাহি
খোজত হালি জালি যায় ।

(১৬)

চকু যে মুদিলে দেখো ;
কোন জন ঈশ্বৰে এনেকৈ মিলালে
একে দেহা যেন দেখো ।

(১৭)

তোমালৈয়ে বুলি গঢ়না গঢ়ালো
হাতলৈ গঢ়ালো থাক ;
তোমালৈয়ে বুলি তুলি খন কৰালো
মাছৰি তুলাবে গাক ।

(১৮)

গোলাপ ফুলাদি ফুল ঐ লাহৰি
বয়সত মোতকৈ সক ;
কাকো ঐ নকবি অ' মোব লাহৰি
মই যে পিৰিতি কৰো ।

(১৯)

হাত মেলি হালধি নলবি মালতী
ভবি মেলি নলবি তেল ;
আজি মাজ বাতি শোরা চাৰি পাটীত
কিহব পাতিছিলি মেল ।

(২০)

আজি গধূলিকৈ নাহিবা সোণাই
নোপোৱা পদূলিত মোক ;
পৰহিলৈ গধূলি আহিবা লাহৰি
ফালি থ'ম বেববে চুক ।

(২১)

বেবৰ চুকেদি সোমাম কেনে কৰি
পেটতো লাগিব ভয় ;
কোনোবাই ক'বরাত দেখিব লাগিলে
ওলাম কোন লাজত মই ।

(২২)

কোনে কি কৰিব তোকে ঐ মইনা
কোনে কি কৰিব তোকে ;
মোৰ গাব আবেদি উলিয়াই পঠিয়াম
কোনে বাক ধৰিব মোক ।

(২৩)

কালি যে নাহিলা ভালকে কৰিলা
শুবলৈ নাছিলে ঠাই ;

যোৰ যোৰ কৰি আলহি শুইছিল
বৰষবত শুইছিলে আই ।

(২৪)

বাতি চাকি লগাই কি মণি গাঁথিলি
আটাইবোৰ সোণৰে পোৱাল ;
একেটা গাকতে শুবলৈ নেপালো
বাতিটো বেগতে পুৱাল ।

(২৫)

বাইক মাতিছিলো ভিনিহিয়ে বুলিলে
আজি খুলখালী থাক ;
থাকিব নোৱাৰো চেনেহৰ ভিনিহি
থাকিলে লাগিব পাক ।

(২৬)

চৰকাৰি চাকৰি নেলাগে কৰিব
নাই তাত এফেৰি সুখ ;
দেহা থাকিলে বেহাও থাকিব
শৰীৰত নিদিবা দুখ ।

(২৭)

আকো সোধো মই তাকো সোধো মই
বান্ধেয়ে কিয়ে বন কৰে ;
কলিয়া খোপাটি গলধনত পেলাই লৈ
বেচেমৰ তাঁতকে তৰে ।

(২৮)

তোকে চাই বাঙালী   বান্ধি যাওঁ ডাঙবি
গড়া চপাই বান্ধি যাওঁ নাও ;
বুধে-বৃহস্পতি   থাকো খলিপুতি
শুকুবে ভটিয়াই যাওঁ ।

(২৯)

ইকবা কটিয়া   খাগবি কটিয়া
ছয়োটি চরণত ধবো ;
ইকবা মূঢ়াতে   নরহো মইনা
গাবে কাপোবে পাবো ।

(৩০)

শালিকী চবায়ে   দদাইদেও বুলিলে
মই বোলো ভতিজা জী ;
এবেলি ইছরাই   এবেলি কন্দুরাই
পনিয়ল পিটিকা দি ।

(৩১)

হালে বাই এছাবি   গচকি পুতিলো
পছমী পুখুবি পাবত ;
তেজবে মেখেলা   পাগুবি পিকালো
নকবি বাপেবর আগত ।

(৩২)

নৈবে দাঁতিবে   নগা-জলকীয়া
তললৈ মেলিলে শিয়া ;

মাৰে-বাপেবে   সইত দি থৈছে
ছগালে ছচুমা দিয়া ।
(৩৩)

দেও দি সাবিলে   দেও দবিকণা
পল ভাঙি সাবিলে শ'ল ;
অতি চেনেহবে   কামুবি ধবিলো
বালিচন্দা উফবি গ'ল ।
(৩৪)

ষোল দিনব ভবে   সহিব নোরাবো
মনে উবো উবো কবে ;
কথাদি মইনা   যদিহে নাহিরা
রেজাব নকবিরা পবে ।
(৩৫)

শিলে পোতা পুখুবি   ন-কৈ বন্ধালে
ইটাবে বন্ধালে পাৰ ;
চিৰ দিনব পিৰিতি   এবিৰ লাগিলে
নগা-যাঠি মাৰিয়ে মাৰ ।
(৩৬)

আলি ঢাকি পবিলে   হালধীয়া চবাই
পথাব ঢাকি পবিলে কাম ;
কুমলীয়া দেহাটিক   কোনে মুচবিলে
জুকলি ঘোৱালে ঘাম ।

(৪৬)

কি চবাই কান্দিলে হেটলুক হেটলুক
কণীযোব পাবিলে বনত ;
সূতা কাটিছিলো পাঁজি কাটিছিলো
চেনাইলৈ পবিলে মনত ।

(৪৭)

শিমলু পবিলে জিমত ;
উজনি বাজতে হাতুবি মাঝোতে
তোলৈ পবিলে মনত ।

(৪৮)

টিনপাতৰ বঙলা তলে দি ভমলা
মাৰে তুলাপাতৰ সোপা ;
মোৰ ধনক ঐ চারলৈ গৈছিলো
মাৰে গলধনত খোপা ।

(৪৯)

হাবিত নাম গালো ককায়ে শুনিলে
থাকিবলৈ নিদিয়ে ঠাই ;

এদিব এযাতি হাবিতে থাকিলো
চেনাইব কটা তামোল খাই ।

(৫০)

চিৰিপ চিৰিপ কবি কাপোৰ ধুই আছিলো
ওপৰত উবিলে টুনি ;

টুনিৰ লগতে উৰিম যেন লাগিল
ওচৰত নহলা তুমি ।

(৫১)

ধান দাই গলো লিৰিকি থিৰিকি
গছকি ভাঙিলো গৰা ;
বহিবৰ চলতে কাঁচি-দাঁত লেখিলো
লেখিলো স্বৰগৰ তৰা ।

(৫২)

চতে গই গই বহাগ পালেহি
ফুলিলে ভেবেলি লতা ;
কৈ থাকোমানে ওৰকে নপৰে
সকটি “লেটেঙৰ” কথা । (১)

(৫৩)

পদূলি মুখৰে তামোল চাৰি জুপি
বাহনি চাপৰে পাণ ;
হাতৰে বাঢ়নী থওঁ কাতি কৰি
শুনি যাওঁ ধনৰে নাম ।

(৫৪)

চাপত মাৰিলো চাপলিকা চবাইটি
পৰ্বতত মাৰিলো টুনি ;
খোৱা ভাত-পানী সিও হল এখানি
তোমাৰ নাম গোৱা শুনি ।

(১) লেটেং—ধন বা চেনেহৰ মাত ।

(৫৫)

শালে ভুমুকিয়ায়   শ'লে ভুমুকিয়ায়
আক ভুমুকিয়ায় চেঙা ;
বব ধবব ভিতবত   চেনাই ভুমুকিয়ায়
যেন সুমধিবা টেঙা ।

(৫৬)

গা-ধুই সলালো   তিতাকৈ তিয়নী
ভবি ধুই পিঙ্কিলো খবম ;
নেদেখি আছিলো   ভালৈই আছিলে
দেখিহে লাগিলে মবম ।

(৫৭)

থুপি থুপি কবি   ওলাই মাৰ গ'ল
স্ববগব নেজালী তবা ;
ছয়া-ময়া কবি   ওলাই দেখা দিলা
পদূলি মুখৰে পবা ।

(৫৮)

ভিতবত দেখিলো   সোণৰ খাটে পালেং
পদূলিত চামৰে পীবা ;
গেলা পইতা   নিবলৈ আহোতে
পালো দোৱা-ভজা চিবা ।

(৫৯)

হাতৰে আঙ্গুলি   কিনো চাই যাৰা
জিলিকে জেতুকাৰ বোল ;
মোৰ নো মইনাক   কিনো চাই চাৰা
বৈ যায় ঘামৰে জোল ।

(৬০)

নাও হ'ল এলেঙ্গি   বঠা হ'ল সেলেঙ্গি
টিঙতো আকোৰা চৈ ;
বজাৰ আলিবাটত   মানুহে দেখিব
থাকিম কেনে কৰি বৈ ।

(৬১)

জৰা খাই বাকলি   দলিয়াই পেলাবা
কামুৰি নেখাবা জিম ;
আয়ে-বোপায়ে   যি কৰে কাৰব
তোমাক বিয়া কৰি নিম ।

(৬২)

গা নো কুটেকুটায়   আঙ্গুলি বতিয়ায়
নবও সৰু-সূতাৰ তাঁত ;
ফুৰি থৈ আহোঁগৈ   ধনৰ ঐ চুবুৰি
লগাই থৈ আহোঁগৈ যাত ।

(৬৩)

কুমলীয়া ককালটি চিয়া ঐ মইনা
কুমলীয়া ককালটি চিয়া ;
তুমি কুমলীয়া মইনো কুমলীয়া
পাতি যাওঁ বহাগত বিয়া ।

(৬৪)

চকলা-চকলি ডাবে নাবিকল
জুতলা জবাবে জিয় ;
ওচব হোরা হ'লে ইমান নহলহেঁতেন
দেহা উবুবিয়াই দিম ।

(৬৫)

নামত আছিলো ঘাই ;
নাম পাহিবিলো পদ পাহিবিলো
ঘবব মই ভারনা পাই ।

ষষ্ঠ অধ্যায়—বিষাদ (খেদ)

(১)

ভামোলব ঢকুরা জোনাকী পকরা
কিয় মনে মাৰি থাক ;
থাকোঁ মনে মাৰি লোকব ঘবে বাবী
কাউলৈ উলিয়াই দিব ।

(২)

আগবাবী গুরনি কাকিনি ভামোলে
পাহবাবী গুরনি পাণ ;
বব ঘব গুরনি জীয়বী ছোৱালী
উলিয়াই দিলৈ টান ।

(৩)

সকতে পিতাদেউ জকাই সাজি দিলা
নালতো ৰিকিলে ঘূণে ;
দিখো পাৰে কৰি দিলা বিয়া কৰি
সক মাছ মাৰিব কোনে ।

(৪)

উজ্জাই নাৰবীয়াই ৰালিত ভাত খালে
গছকি পুতিলে টৌ ;
আয় নেকান্দিবা ৰোপাই নেকান্দিবা
আমি জিবনীয়া মো ।

(c)

আয়ে চাউল চালে   চালনি কুসুবে
বোপাই তামোল কাটে সক ;
মবমব জীয়েবক   দিলা ধবম বিয়া
উছর্গত নিদিলা গক ।

(5)

প্রথমে প্রণামো   আই সবস্বভৌ
দ্বিতীয়ত প্রণামো হবি ;
কেলেই সজ্জিয়া   পবনে ঈশ্বরে
এখানি-এরানি করি ।

(9)

মাবো শদিয়া   বাপেবো শদিয়া
ভোকো শদিয়ালৈ দিলে ;
আহিব যাবলৈ   লগ নাইকিয়া
অকলশবীয়ালৈ দিলে ।

(2)

আই নাইকিয়া   ভাই নাইকিয়া
আক নাইকিয়া পিতা;
কপটীয়া বিধিয়ে   ছথকে লিখিলে
মনব ঐ বুগুছে চিতা ।

(2)

ପର୍ବତେ ପର୍ବତେ   ବଗାବ ପାବୋ ମହି
 ଲତା ବଗାବଲେ ଟାନି ;

হলুয়া হাতীকে   বলাবি পাৰো মই
ভোমাক বলাবলৈ টান ।

(20)

নবাই বেচিলে   নবা জাংকাই
মিষিয়ে বেচিলে কি ;
মাতলৈ তুলিলে   মাতবে যইনা
ধনলৈ তুলিলে জী ।

(33)

ধনলৈ কবিলি মন ;
 অকহি পূৰ্বক   নবকত পেলানি
 জীৱবে। মাৰিলি কণ।

(२२)

নাও সাজিবলৈ   লাগে কতবেলি
 ঝ'ঠা সাজিবলৈ টান;
 বোরাবৌ হ'বলৈ   লাগে কতবেলি
 জীয়াবৌ হ'বলৈ টান ।

(১৭)

সবিয়ে ব'লো।   নানান ছুথেবে
দেশের গক-ম'হে খালে ;
জীয়াই তুলিলো।   নানান ছুথেবে
লোকে বনকা খালে ।

(১৪)

পাতো কলেবাবী ল'বাই খাব বুলি
মেলিলে জাহাজী ঠোক ;
দেখি কলেবাবী ধবে খুন্দামাৰি
সন্তাপে দহিছে মোক ।

(১৫)

চতাই পৰ্বত ধুঁৱলি-কুঁৱলী
কোনে ভাতে বান্ধি খায় ;
মাক নাই মাউৰা তিৰী নাই বৰলা
হাতী ধবিলৈ যায় ।

(১৬)

হাতী নো হেবালে লিহিবি বনত ঐ
ঘোবানো হেবালে দোপত ;
পাই নো হেৰালে জীয়ৰী ছোৱালী
চোঁতালৰ ছৱৰি বনত ।

(১৭)

কেলেই ফুলিলি কপহী মদাৰ ঐ
কেলেই পেলালি কলি ;
গুৰতো নেলাগ ভকততো নেলাগ
থাক তলে ভৰি সৰি ।

(১৮)

বাই পেলালো থিকিছি-মউৰ বাকলি
মধু বনত ধবিলে পোকে ।

দূৰণি বাটলৈ নিদিবা পিতাদেউ
বাটত ধৰি জোকাব লোকে ।

(১৯)

ওলাই দেখিলো চিচি মুখৰ কলঘৰ
ছৱাৰ খন মুকলি হ'ল ;
মোৰ যে মইনা মাকৰ লাহৰি
নেদেখা বাজলৈ গ'ল ।

(২০)

আগেয়ে খুজিলো গাঁৰি ফুলৰ হাঁচটি
এতিয়া কাটিছা পাঁজি ;
ভোমাৰ ঐ হাঁচটি আমাকো নেলাগে
ভোমাতকৈ আনিছো কাঁজী ।

(২১)

কোৱাতকৈ বাতৰি দিলা ঐ আইটি
চিলাত কৈ বাতৰি দিলা ;
মাৰৰ ঘৰত কিনো দুখে পালা
গাৰৰ ডেকাক নমতা হ'ল ।

(২২)

চৰায়ে তুলিলে ছ-বুৰি পোৱালি
গছৰ ডাল গুৱনি কৰি ;
মাৰে বাপেৰে ভোমাক ঐ তুলিলে
লোকৰ ঘৰ গুৱনি কৰি ।

(২৩)

গা ক'লা হলে বদে ববষুপে
কাপোর ক'লা হলে মলি ;
তোমার সস্তাপত শবীর ক'লা হ'ল
যমেও নিনিয়ে মাৰি।

(২৪)

ছখীয়া মানুহে ভয়তে নধবে
চহকীয়ে নধবে ঘিণত ;
মোকে ঐ লাহবি নিন্দা নকবিবা
বুঢ়ী হ'বা মাঝার ঘবত।

(২৫)

কঠীয়া তলিতে পানী চলু চলু
জকাইকে এখোরা বাওঁ ;
উঠে কি নুঠে মোরা দবিকণা
মনকে পতিয়াই যাওঁ।

(২৬)

লুইতব গুরনি ববেকৈ চাপবি
স্ববগব গুরনি তবা ;
ভিতবি ভিতবি লোকলৈ পিৰিতি
মুখেৰে চুপতি কবা।

(২৭)

ব'দবে কাচলিত বৌ-মাছ বাছিলো
বজাবৰ আনিলো দা ;

মইনাৰ দেহাটি চুৰলৈ নেপালো
কমোরা তুলাবে গা।

(২৮)

মাৰো শতুক বাপেৰো শতুক
ককায়েব শতুক তোৰ ;
এই তিনি শতুক গোট খাই লাহবী
কেচা মঙহ খালে তোৰ।

(২৯)

স্ববগত এক মন পতালত এক মন
মৰ্ত্যত এক মন কৰি ;
তিনিক তিনি কৰি কি কব লাহবি
আছো তোৰ সস্তাপত মৰি।

(৩০)

জাঁকি কাষৰীয়া মৰমৰ ছখীয়া
মনতো নেলাগে বং ;

কিনো দায় জগব লগালো সাদবী
মাতোতেই কবিলো ধং।

(৩১)

হাফলু আঁৰতে চৰে ক'লা গক
ঘাঁহ কুমলীয়া খাই ;
তোমালৈ যেতিয়া মনত মোৰ পৰেহি
শবীর ক'লা পৰি যায়।

সপ্তম অধ্যায়—ভেদ

(১)

খুঁবিয়াই খুঁবিয়াই   তামোল কাটি দিলা
তার মাজত দিছিল। লং ;
মোলৈ আহিম বুলি   কাপোব ধুই দিছিল।
মনত লগাইছিল। বং ।

(২)

আপুনি নেথায়   মোলৈ সাঁচিছিল।
ক'লা-জহা চাউলব ভাত ;
এতিয়া তোমাক   কোনে কি খুরালে
কেতেবা-জেঙেব মাত ।

(৩)

শতুকব কথাকে   নলওঁ নলওঁ বুলি
শতুকব কথাকে ল'লি ;
মোকে আগত থৈ   শতুকব লগত লৈ
তামোল কাটি অকলৈ খালি ।

(৪)

বাৰীৰ পাছ কালে   হাঁহ খেদিছিলো
চৌতালত আঁৰে ধান খালে ;
চকুলৈ চালে তই   মুখলৈ নেচাৰ
তোকে টুটকিয়াই পালে ।

(৫)

চকুলৈ চালে তই   মুখলৈ নেচাৰ
ঈশ্বৰক কৰিছোঁ সাধী ;
মই যদি ভোমালৈ   অহিতে চিন্তিছো
ঈশ্বৰে নথ'ব বাধি ।

(৬)

উজ্জাই চালো মই   ভটিয়াই চালো মই
ভোমাব মান গুৱনি নাই ;
দেৱে কি নিলে নে   মনিষে নিলে নে
মাতি মাত পাবলৈ নাই ।

(৭)

বিলাতী সূতলব   বাণি তই বান্ধ ঐ
বিলাতী সূতলব বাণি ;
সূতা পকোৱাদি   মোৰো মন পকালি
চিতব কথা নকলি ভাঙি ।

(৮)

তলে গড়কা   ওপৰে নাচনী
তাঁতৰ চাৰি-বাটি ব ;
আক কিনো কথা   আছে মোৰ মইনা
পেটৰ কথা ভাঙি ক ।

(৯)

চবাইলৈ বুলি   ছিটিকা পাতিলো
দৰিকলৈ পাতিলো জাঙী ;

উঘা পকোৱাদি পকাই পকাই সুধিলো
পেটৰ কথা নক'লা ভাঙি।

(১০)

ধন হেন দেখিলি মোকে এ চেনাইটি
পৰম হেন দেখিলি মোক ;

লুটিটোৰ বাগবত হেৰাও হেন দেখিলি
কাকে পাই এবিলি মোক।

(১১)

ধন হেন দেখা নাই তোকে এ চেনাইটি
পৰম হেন দেখা নাই তোক ;

লুটিটোৰ বাগবত হেৰায় হেন দেখা নাই
কাকো পাই এৰা নাই তোক।

(১২)

লংগুটি এবিলি ক'তে এ চেনাইটি
চাদৰ চেলেং এবিলি ক'ত।

শত্ৰুৰ লগ পাই চাপলি ধৰিলি
আমাক নো এবিলি ক'ত।

(১৩)

বিধি হৈ সজোতা তেঁৱে পালোতা
তেওঁৰে ওপৰত ভৰ ;

তোমাৰে মোৰে যদি যোৰা আছে
তেওঁ পাতি দিব ঘৰ।

(১৪)

বৰষৰ মূৰতে খৰি ফালিছিলো

উফৰি পৰিলে চলি ;

কিনো কথাবাৰি ক'লো এ চেনাইটি
মুখেৰে নমতা হলি।

(১৫)

হাবি হেৰপতা দি যাওঁ ৰালি ভেটা

জোনাই শামুকৰ চুণ ;

খুৱাই পাহৰিলা খুৰিয়া তামোল
কথাৰ পাহৰিলা গুণ।

(১৬)

বে'লৰ আলি বন্ধালে কোনে এ লগৰী

গড়-আলি বন্ধালে কোনে ;

ভুমিয়ে আমিয়ে আছিলো মিলেৰে
তোমাৰ মন ভঙালে কোনে।

(১৭)

কোনেও মন ভঙা নাই কোনেও মন ছিঙা নাই

আপুনি বিবহিল মন ;

মোৰ মূৰ ধুবলৈ দিলা খুজিছিলো
সি নো হল কিমানৰ ধন।

(১৮)

মাহৰ ৰাক্ষি গ'লো টুপলি টুপলি

ঘিলাৰ ৰাক্ষি গ'লো ফাক ;

উজনি নামনি   তোমার আমার শতুক
ঘিলা দি পঠিয়াওঁ কাক ।

(১৯)

কুকুঝাই কবিবর কেওঁ ;
গছব ডাল ভগাদি   আমার মন ভাগিলে
জোবাওঁতা নহলে দেওঁ ।

(২০)

কপৌ ফুলে নুশুরাই   তোকে ঐ মইনা
টগব ফুলে নুশুরায় তোক ;
কিনো দায়-জগব   লগালো মইনা
ভাল মুখে নেমাত মোক ।

(২১)

বজ্রাবত কিনিলো   বেছমবে কমাল
বে'লগাড়ী ভটিয়াই গ'ল ;
বিয়া কবিম বুলি   বব ঘব সাজিলো
গক বন্ধা গোহালি হ'ল ।

(২২)

হাতব আঙুলি   চিবলি চিবলি
ভবিব আঙুলি ঘন ;
ভবিব আঙুলিবে   মাটি খুচবিছ
কাঁলে কবিছ মন ।

(২৩)

এইনো বাবে বছব   যায় নো বহে বতব
দেহাক নকবিলো মিছা ;
তোমাক ভালে দেখি   যাওঁনো ওচব চাপি
তুমি কবা পবলৈ ইচ্ছা ।

(২৪)

চভেকৈ মহীয়া   নাহব ফুল ফুলিলে
বহাগত পেলালে কলি ;
আমাব ছখব দিন   আহিলে লাহবী
চকুবে নোচোরা হ'লি ।

(২৫)

আঁবে খান লেচিয়া   বাণিবি কেতিয়া
কুলাতকৈ চালনি ঘন ;
চকুবে চাইছ   মুখেবে নেমাত
কাঁলে কবিছ মন ।

(২৬)

জবিব তলতে   খবি লুবি আছিলো
আজুবি ছিঙিলো লতা ;
চকুবে দেখিও   মুখেবে নেমাতা
ল'লা ভঙনীয়াব কথা ।

(২৭)

চবায়ে চবায়ে   আলচখন পাতিছে
গছব গুটি খাব মন ;

আয়ে বোপায়ে আলচখন পাতিছে
আমাক বেচি খাব মন।

(২৮)

পানী দেখি লাগিলে পানীবে পিয়াহ
তোকে দেখি লাগিলে দয়া ;
মুঠি কটা তামোল মুঠিতে শুকালে
ন'হলি আপোনার গঞা।

(২৯)

হাতে কিনো চাৰা হাতী শুবে যেন
মুখে পুৰ্ণিমাৰ জোন ;
সইতে সপতে মিছা নেমাতিবা
তোমাব মবমীয়াল কোন।

অষ্টম অধ্যায়—বিবাগ

(১)

লংগুটি আনিবা খাম ;
কাইলৈ আহিবা তামোল পান আনিবা
ভাঙি কথাবাৰি ক'ম।

(২)

কি পছ মাৰিবৰ শব ;
আমাক নো পাবলৈ পূজানো কৰাগৈ
বিধাতাক মাগাগৈ বব।

(৩)

বামে লক্ষ্মণে যুদ্ধলৈ ওলালে
বিভীষণে ধৰিলে শব ;
মোক নো পাবলৈ গঙ্গা স্নান কৰাগৈ
কানীত লৈ আঁহাগৈ বব।

(৪)

বালিত বাবৰি চকা ;
কেলেই মন বলিয়া কৰিলি কলিয়া
হাতত নাইকিয়া টকা।

(৫)

ওপৰত উৰিলে মলয়াত ঘূৰিলে
কাৰে যোব লগা পাব ;

ধুনীয়া পিলিঙা মোকে নিব খোজ
কিমান বন দিব পাব।

(৬)

হালবে বেচিম মই ক'লা কমলা
গোহালিব বেচিম এ গাই;
তেওঁ যদি ধনেবে জোবাব নোৱাৰে
বেচিম সমনীয়া ভাই।

(৭)

হালবে বেচিবি ক'লা কমলা
গোহালিব বেচিবি গাই;
চেনেহৰ সক ভাই নেবেচিবি পিলিঙা
পাবলৈ সাবধি নাই।

(৮)

আহোঁ ববৰ তলে যাওঁ ববৰ তলে
ববৰে ঢপলা পাত;
ববৰ তলতে মোকে নোজোকাৰি
ওলাব মইনা-মাত।

(৯)

কানীয়ালৈ নেয়াবি কানি দিব লাগিব
ৰাতি দিব লাগিব মাজি;
কানি-তিতা মাৰোতে পিঠা দিব লাগিব
তাকো দিব লাগিব ভাজি।

(১০)

গুচি যাওঁ গুচি যাওঁ পাকৈ নারত উঠি যাওঁ
কতক মাৰে কিলে খাওঁ;
মতিনী লগালৈ যাবৰে মিলনি
কটনা কাটিয়ে খাওঁ।

(১১)

চোমৰে চিৰিলি পাত;
অতি ধুনীয়ালৈ ছোৱালী নিদিবা
খাবলৈ নোজোৰে ভাত।

(১২)

বুঢ়াটো বুঢ়াটো ধেন্দেলা বুঢ়াটো
উধানত খুন্দা খাই মৰ;
চকুৰে নেদেখ কাণেৰে নুশুন
ছোৱালী বিচাৰি ফুৰ।

(১৩)

অৰি কুমাৰৰ ঘড়ী;
তোমাৰ পুখুৰীত পানীও নেখাওঁ মই
পাবতো নিদিওঁ এ ভৰি।

(১৪)

শিঙৰা মাছৰ কণী;
তইতৰ গাঁৱলৈ ছোৱালী নিদিওঁ এ
লোকৰ ধাৰে কৰা মণি।

(34)

পুখুৰি থাকোতে   পুখুৰি খনালে
 বাজহাঁহ চৰিবৰ মনে ;
 এজনী থাকোতে   এজনী আনিলে
 ধৰিয়াল শুনিবৰ মনে ।

(36)

কপৌ কুকলিয়ায়   বাতি এ নুপুরাই
ফেচাই কুকলিয়ায় ডালত ;
খেদি দে খেদি দে   অজ্রাতি কপৌক
সবণ-খেব মাৰি দে গাত ।

(39)

কালিয়ে আহিলা । কানি পাণ কবিল।
 ঘবত বা হৈছে কি ;
 নাবক লৈ গ'ল বগুড়া বঙালে
 কাগত বন্দুকটো দি ।

(45)

বঙালী বঙালী   লেতেবা বঙালী
বঙালীক নিদিবি ঠাই ;
বাতিতে উঠি   ঘরত সিদ্ধি দি
বঙালী পলায়ে যায় ।

(१२)

পৰ্বতব কানতে   মুগা মেলিছিলো।
ধেনুব জোৰ ঝাটোতা নাই ;

কত কবি কবি   তোৰ ঘৰ পাতিলো।
মোৰ ঘৰ পাতোতা নাই।

(20)

মৰিয়াই মাৰিবৰ এন্দুৰ ;
 তোমাৰ নো বিয়ালৈ   আমাকো মাতিবা
 কপালত মাৰি যাম সেন্দুৰ ।

(२९)

চাহ পাত ছিঙি   চতাইত মেলিছিলো
তেতেলি পতীয়া হ'ল ;
শহুৰৰ জীয়েকক   আনিবৰে পৰা
খঁটিৰ ম'হ বিকৰে গ'ল।

(२२)

বিহাত পছমৰ চকা ;
তোমাৰ ধনেৰে   কিনো দ'ল বান্ধিবা
বচনে এইজাৰ টকা ।

(२७)

আইনো আইনো বুলি   নাহবে মাতিলে
 মাকৰ মুখলৈ চাই ;
 কেলেই মাতিলি   ছখীয়া নাহব এ
 চকতো পইতা নাই ।

(২৪)

উবাই মাৰিলো ঘূবাই মাৰিলো
মাৰিলো পমিলাৰ গুটি ;
খঙৰ বেগত মাৰি পঠিয়ালো
খুৰিৱা তামোলৰ মুঠি ।

(২৫)

চুচৰি চৰিলে ঠেং ভগা চবাইটি
চুচৰি চৰিলে গুঁই ;
পিচলি পৰিলো শহুৰৰ পদূলিত
কাপোৰ খনি নিদিলে ধুই ।

(২৬)

লুইতৰ সুরনি মাজুলী চাপৰি
স্বৰগৰ সুরনি তৰা ;
কোনটো চিত্তেৰে আমাকে এবি থৈ
খালি দোৱা-ভজা চিৰা ।

(২৭)

চোতালৰ আগৰে জুতুলা বগৰি
পচিমলৈ মেলিলে ডাল ;
দিয়ে কি নিদিয়ে সোণৰে আঙঠি
ওফোন্দাই পেলালে গাল ।

(২৮)

দিহিঙৰ ঘাটত ধুবুনী নামিলে
নামে লুইতত মিৰি ;
নেখাওঁ ভাতে পানী নলওঁ কাপোৰ কানি
ঘৰত এ ন'হলে ভিৰী ।

(২৯)

কাঁহৰে বাটিটি ঘিটিঙাই বাজিলে
নেজানি বুলিলো কোন ;
আহিব দিছিলো ফুতকৈ গধূলি
ভটিয়াই গ'লগৈ জোন ।

(৩০)

যেতিয়াই মাতিলা ভেতিয়াই আহিলো
তুমি খাই আছিলি ভাত ;
ভমকা-ফুলীয়া বৰষুণ দিছিলে
মূৰত বৰ কচুৰ পাত ।

নবম অধ্যায়—প্রেম (১)

(১)

বিধিকৈ বিধাতাক   মাতোঁ কবে যোবে
পাতক পুনৰপি যোব;
বিহু-বঁটা দিলা   বড়াকৈ গামোছা
তাৰো নেভাগিলে ধোব।

(২)

হাতৰে আঙুলি   পবালি পবালি
ভৰিৰে আঙুলি ঘন;
কোন জন ঈশ্বৰে   তোমাক ঐ স্রজিলে
চাইনো চাই থাকিবব মন।

(৩)

আহোঁ এৰি এৰি   যাওঁ এৰি এৰি
এৰা গছত মাতিলে জিলী;
নেদেখি থাকিলে   থাকিব পাৰো মই
কেলেই গা-দেখা দিলি।

(৪)

ছপবব ব'দ মই   সহিব নোৱাৰো
থাকোঁ গছৰ তলত শুই;

কিনো মায়াজালত   পৰিলো চেনাই
বুজিব নোৱাৰো মই।

(৫)

বৈ নো বৈ কান্দিলে   চুঙাৰে বাতুলি
বৈ নো বৈ কান্দিলে জিলী;
এনেয়ে মৰিছোঁ   মনৰ সন্তাপত
আকোঁ গা-দেখা দিলি।

(৬)

ধনৰ ফুলৰ গামোছা   আগত ফুল বছা
ভৰিতে ওলমি যায়;
ঘৰত শুনিছোঁ   মূৰ কামোৰনি
বাটটো কেনেকৈ যায়।

(৭)

ধনে দি পঠিয়ায়   ধনৰ ঐ টোপোলা
আমি দি পঠিয়াওঁ কি;
চেনেহৰ ধনক   বুজাই ক'বি গৈ
আমি নো ছখীয়াব জী।

(৮)

পেঁপাটি বজাবব   তিনিটি আঙ্গুলি
মাজৰটি আঙ্গুলি লৰে;
রহো তাঁত-পাতত   চকু আলি বাটত
মাকো সৰি সৰি পৰে।

(৯)

পর্বতত মাঝি যাও   বাঙলী হবিণা
 পেলাও ভৈয়ামলৈ টানি ;
 হাঁহিব চলবে   কান্দি পঠিয়ালো
 চেনাইক পানী ঘাটত দেখি ।

(১০)

চাউল চালিববে   কপহী চালনি
 বহি জাবি যাও কুলা ;
 তোমাৰটি দেহলৈ   আশা কৰি আহিছোঁ
 নহবা শিমলুব তুলা ।

(১১)

লগৰীয়ে বগবি খায় ;
 কিয় লগৰীয়া   শতুক শালিলা
 জাপি কাতি কৰি চায় ।

(১২)

পৰ্বতে পৰ্বতে   খালো নগা টেঙা
 খোপাত গুজি গ'লো লোণ ।
 হাবৰ মাছে মাছে   সুমুৱাই আনিছো
 জানো মোৰ ধনবে গুণ ।

(১৩)

চকলা, ছেনেক,   নগা সুমখিবা
 তিনিবো একেটি বৰণ ;

নেদেখি থাকিলে   থাকিব পাৰো মই
 দেখিলে বলিয়া মন ।

(১৪)

দূৰৈত ঐ নুৰুবা   ভূঁই ঐ মইনা
 দূৰৈত ঐ নুৰুবা ভূঁই ;
 যাওঁতে বিয়াব   লাহৰি ককাল ঐ
 আহোতে বিয়াব ভৰি ।

(১৫)

পদূলি বাটতে   ভৰণ কল এজুপি
 বাহুলি পৰিলে ভাগে ;
 সৰুৰে পৰা   তোমাৰে লগতে
 এৰিলে তিৰী বধ লাগে ।

(১৬)

বেবেদি সবকাই   গোবৰ ঐ পেলালো
 তাতে বহি খালো লাই ;
 তোমাৰে নিচিনা   মানুহটি দেখিলো
 এবেলা আছিলো চাই ।

(১৭)

নবীয়া পৰিলে ভাদত ;
 মূৰৰ চুলিৰ সমান   কুশলে থাকিবা
 দেখিম পানী অনা ঘাটত ।

(১৮)

ভোকব তিনি মুঠি শুকান পিঠা গুৰি
কিনো গুৱালব দৈ ;
যেয়ে কবি দিব কালিন্দী ভোমোবা
থাকিম তাব পদূলিত বৈ ।

(১৯)

উজনি উজনি ভটিয়াই নামনি
সদিয়া কেই দিনব বাট ;
কিনো কথাবাৰি কলি ঐ লগৰী
অগনি জ্বলিছে গাত ।

(২০)

তোমালৈ চাওঁতে জপনা দেওতে
ফুটিলে অঘয়া জল ;
তোমাৰ মন হ'লে আমাৰ মন হ'লে
কি কৰিব কলিতাব কুল ।

(২১)

কেলেই আহিলা এলুৱা সময়ত
লগাব নোৱাৰো মাত ;
তোমাৰ খটি হ'ল হাতৰ কাঠি-কামি
আমাৰ খটি হ'ল তাঁত ।

(২২)

ভিবত ভিব খালে কোবত ঐ ছিগিলে
কাৰফাই ধেনুবে জোৰ ;
এনে সময়ত কিয় দেখা দিলা
শৰীৰ ফাটি আহে মোৰ ।

(২৩)

ঘৰৰ উপৰি ঘৰ ;
ঘৰৰ ওপৰে দি যাওঁ দলি মাৰি
চেনাই হাতে পাতি ধৰ ।

(২৪)

শালে ভুমুকিয়ায় শ'লে ভুমুকিয়ায়
চেঙাই ভুমুকিয়ায় গাতত ;
দেহৰ ভিতৰত তুমি ভুমুকি
সদায় পৰি থাকে মনত ।

দশম অধ্যায়—প্রেম (২)

(১)

চাই নো চাই বুলিবি বাট ঐ চেনাইটি
চাই নো চাই বুলিবি বাট ;
দেহবে ভিতবত আছে খালে বামে
পিচলি পবিবি তাত।

(২)

অপা গবকিলে অপাব বব কাপোবে
দেহা গবকিলে প্রেমে ;
সেই প্রেমব জালে দেহা লালে কালে
মাঝিও নিনিয়ে যমে।

(৩)

দিখো নৈ এবিব পাবো মই লগবী
জাঁজী নৈ এবিব পাবো ;
তোমাব ঐ ভাবনা এবিব নোরাবো
নেখায়ে থাকিব পাবো।

(৪)

চাপবি চাপবি তুলি যাওঁ বাববি
পুবণি কলীয়া কচু ;
যাকে চাওঁ বোলো তাকে ঐ নেদেখোঁ
কি নো জুই লগা চকু।

(৫)

হায় ঐ বিখাতা ভাগ্যত লিখোতা
কপালত লিখিলা ভাল ;
অবুজা মনক বুজাব নোরাবো
হ'লো নিজে নিজে কাল।

(৬)

ককিলামুখবে চক ;
চেঙেলীয়া মনক বুজাব নোরাবো
যেনে নবকোরা গক।

(৭)

মিকিব বব চাঙত বজায় ববকাঁহী
ভৈয়ামত বজালে ঢোল ;
চেঙেলীয়া মনক বান্ধিব নোরাবো
ছিঙে মবাপাতব ডোল।

(৮)

মবো মবমত তোমাব কাবণত
নেচাওঁ আক জনব মুখ ;
কি কবে ঈশ্ববে কি কবে বিধিয়ে
নিজ কপালতে ছখ।

(৯)

গধূলি গধূলি মই ফুবো পদূলি
বাধে খায় ঘোঙে খায় থক ;

মাটি মাহব গছত   উঠে। লব মাৰি
জীৱ যায় যদি বন্ধ ।

(50)

মোরা মাছ মাঝেতে   পিঠিৰ ছাল ছিগিলে
 বিচাৰি নেপালো বেজ ;
 হাতৰে আঁতুলিত   কামুৰি গলি ঐ
 বখাব নোৱাৰো তেজ ।

(33)

জ্বাপি সৰুদৈয়া   লিহিবি পতীয়া
 কত মণিজবি বাট ;
 বেলি পাও যদি   পঠিয়াই দিওঁগৈ
 কত ডিঙিত ধৰি কান্দ ।

(५२)

ওপরে উবিলে   কালিন্দ্রী ভোমোবা
ভৈয়ামত পবিলে ছয়া ;
সপোন সমাজিকত   ফুবো একেলগে
কোনজনে কবিছে দয়া ।

(३७)

চবাই হৈ পবিম গৈ   ছৰবা বিলত ঐ
                  মাছ হৈ পবিম গৈ জালত;
 ঘাম হৈ পবিম গৈ   তোমাবে শৰীৰত
                  মাখি হৈ পবিম গৈ গালত ।

(28)

আইকো। তেজিলো।   বোপাইকো। তেজিলো।
 তেজিম সমনীয়া। ভাই ;
 তোমাকে ঐ লাহরী   তেজিব নোরাবো।
 মবিম ববেল্লিহ খাই।

(3c)

তুমি ঐ লাহরী   সবাতকৈ সুন্দরী
ল'লা কামেশ্বরী নাম ;
যদি কেনেকাকৈ   হেবাব লাগিলে
কেনেকৈ বিচারি পাম ।

(১৬)

[illegible]

(39)

তুমি ঐ লাহরী   প্রাণের পুতলী
থাকি ছুরাব মুখত বৈ ;
কিনো মোহনীরে   মহিলা মইনা
কালিদ্রী ভোমোরা হৈ ।

(১৮)

তুমিও আমাবে   আমিও তোমাবে
একেটি শবীবব কায় ;
কিনো ঐ বিধাতাই   তোমাক মোক অজিলে
তোমাব মোব ভিন-পব নাই ।

(১৯)

গঙ্গাত বুবে দি   ঘবত ঐ ওলালে
আয়ে নিদিলে মাত ;
মোব ঐ লাহবী   সহিব নোরাবি
থুরাই পঠিয়ালে ভাত ।

(২০)

চালিয়ে এখনি   কাটিছে ছুখনি
ভলুকা বাঁহবে গুবি ;
কোনজন বিধাতাই   দিব পাখি লগাই
দেখাদি আহিম গৈ ঘুবি ।

(২১)

এঙনি ছেঙনি   দেখিবলৈ শুরনি
কাকিনী তামোলব থোক ;
মুখব জিলিকনি   দাঁতব জিলিকনি
কেনেকৈ পাহবো তোক ।

(২২)

চবাই কুমলীয়া   উরিব নোরাবে
ঘুবি ঘুবি ডালতে পবে ;

মইনা কুমলীয়া   এরিব নোরাবে
ঘুবি ঘুবি মনতে পবে ।

(২৩)

আগলৈ এখুজি   কবো ঐ মইনা
পাছলৈ এখুজি কবো ;
যেতিয়া মনত ঐ   পবে ঐ লগবী
খোজেপতি ছমুনীয়া কাটো ।

(২৪)

কিনো অমাতব   মাত ঐ মইনা
কিনো অমাতব মাত ;
তোবে মাত শুনি   ব'রকৈ নোরাবো
এবি যাওঁ পেতবে ভাত ।

(২৫)

আহৌ কেঞাবনে   যাওঁ কেঞাবনে
কেঞাবনে কাটিলে গা ;
খুবিয়া তামোলত   আছদি কবিল
পানীত পবি হুজুয়ায় গা ।

(২৬)

পীৰিতি নেভাগে   পীৰিতি নিছিগে
পীৰিতি নপবে সবি ;
যত মেবিয়াবি   তত মেবে খাব
পীৰিতি মবমব জবি ।

(২৭)

আইনোঁ মাতে মাতব   বোপাই মাতে মাতব
 মাততে জুকলা হ'লো ;
 ঘবৰ কামে কাজ   ঘবতে এবিলো
 তোমাৰ লগত বলিয়া হ'লো ।

(২৮)

কি কথা কবিলো   কি বুধি কবিলো
 খুৰিয়া তামোলৰ লগত ;
 খাওঁতে শোওঁতে   উঠোঁতে বহোঁতে
 সদায় পৰি থাকে মনত ।

(২৯)

কালি তুমি মইনা   গা ধুই আছিলো
 আগৰ পৰা গুৰিলৈ ঢালো ;
 কি জানি কি কথা   বিধিয়ে বুলিলে
 আজি তোমাক সপোনত পালো ।

(৩০)

কোনে মাৰিলে   হাৰোৱা কপোটি
 কোনে উঘালিলে নেজ ;
 মইনাৰ গালত   কোনে আছুৰিলে
 ছগালে ছধাৰি তেজ ।

(৩১)

তোমাৰ মৰমত   মৰো মই লাহৰী
 তোমাৰ মৰমত মৰো ;
 লোটাৰ পানীটুপি   মূৰত ঢালি মই
 দেহাটি জুবনি কৰো ।

(৩২)

অলিয়া হলো মই   বলিয়া হলো মই
 কবাকে ঘূৰাই ঘূৰাই কৰো ;
 ওবেঙ বাতিটো   টোপনি নধৰে
 চাৰি পাটিত বাগৰি ফুৰো ।

(৩৩)

চোই হালধীয়া   পাখি বিনন্দীয়া
 অৰণ্যৰ ভিতৰৰ টোপ ;
 দিনটোৰ ভিতৰত   এবাৰ নেদেখিলে
 পেটতো নেলাগে ভোক ।

(৩৪)

দেহৰে তবনি নাই   অ' মইনা
 দেহৰে তবনি নাই ;
 ক'বাইগৈ ক'বাইগৈ   মইনাৰ আগতে
 এদিনে এবছৰ যায় ।

(৩৫)

ছাগে বেলবেলাই   কোৱাই কেলকেলাই
 কাক পেটৰ কথা কম ;

এনে মনে লাগে   তোমাক ঐ মইনা
শবীৰত সুমুৱাই ল'ম।

(৬৬)

বৰ আলিব ওপৰে   বেলি মাৰ গ'ল
ঘিলা মাৰে গ'ল ফাকত ;
তোমাৰে আমাৰে   কথা মাৰে গ'ল
প্রথম কুকুৰাৰ ডাকত।

(৩৭)

কিনো মনমোহা   ডবহা-ডবহি
লহঙা লহঙি হাত ;
কোনটো সতেৰে   পাহৰি থাকিম মই
চনাইব ঐ থানুৱা মাত।

(৩৮)

তুমি চোৱা আমালই   আমি চাওঁ তোমালই
চাইনো চাই কৰিবা কি ;
তোমাকে আমাকে   আঁতৰাই ফুৰিছে
কিনো কপটীয়া বিধি।

(৩৯)

যায় মইনা পৰলৈ   আহে মইনা ঘৰলৈ
থাকে মইনা অকলৈ শুই ;

আগেয়ে নেজানো   এতিয়া জানিলো
শবীৰত একুৰা জুই।
(৪০)

মেঘতে জিলিকে   বিজুলী চটকে
শূইনত জিলিকে তৰা ;
পৃথিবীত জিলিকে   আমাৰে মইনা
ভাতোকৈ এফেৰি চৰা।
(৪১)

বাইৰে নিচিনা   মেখেলা পিন্ধিলো
আইৰে নিচিনা ধোপা ;
একেটা বঁটাতে   তামোল খাই আহিছো
ভিনিহিব নিচিনা ডেকা।
(৪২)

চাপৰ জলকীয়া   চাপৰ সমনীয়া
চাপৰ জলকীয়া চাপৰ ;
লোকৰ সমনীয়া   দীঘলে ডাঙৰে
আমাৰ সমনীয়া চাপৰ।

একাদশ অধ্যায়—প্রেম-বৈচিত্র

(১)

হাতো পছমী   ভবিও পছমী
ছোরালীৰ পছমী নাও ;
ওলাই পছমী   দিয়া সমিধান
আমি বজাঘবে যাওঁ ।

(২)

তুমি বজাব ঘবে   যোৱা মোৰ ধন ঐ
আমালৈ আনিবা কি ;
তোমালৈ আনিম   সকদৈয়া জাপিটি
টুপত বালিচন্দা দি ।

(৩)

উজাই গৈ আছিলো   নগাৰ মাত শুনিলো
কাবলৈ চপালো নাও ;
ধনৰে বাতৰি   নেপাওঁ ভালে কৰি
ভাটালৈ ভটিয়াই চাওঁ ।

(৪)

ভাটালৈ ভটিয়াই   যাবগৈ নেলাগে
শুকান পিঠাগুৰি খাই ;
কোনোৱা বাজত   হলে ফুটি মাৰিব
তোমাৰ লগত কান্দোতা নাই ।

(৫)

মোৰ লগত কান্দিব   আই কৈ বোপায়ে
কান্দিব ডালৰে মিৰি ;
পাটিৰ তিবোতাই   ছমাহলৈ কান্দিব
কলৈ গৈ আছিলো বুলি ।

(৬)

জকাইলৈ যাওঁগৈ   আহা লগৰীয়া
কঁকালত খালৈটি বান্ধি ;
ঘৰলৈ যাওঁগৈ   আহা লগৰীয়া
লৰাটি মৰিছে কান্দি ।

(৭)

বালিয়ে বালিয়ে   উজাই গৈ আছিলো
বালিৰে লুহীয়া খাই ;
বালিৰ মাজৰপৰা   উলটি আহিলো
ধনৰে বাতৰি পাই ।

(৮)

উজাই যোৱা গৈ   মোৰ ধন লাহৰী
কেই দিনত আহিবা ঘূৰি ;
যদি ভালে বাখে   পৰম ঈশ্বৰে
আহিম চাৰি দিনত ঘূৰি ।

(৯)

মই নো যাওঁগৈ   উজনি বাজলৈ
তোমালৈ আনিম নো কি ;

তোমালৈ আনিম এ সৰুদৈয়া জাপিটি
টুপত কপৰ চুলা দি।

(১০)

ধনেগৈ আছে গৈ মিছিমিবে দেশত
আনিব কপাহৰ জোলা ;
তুমি বৈ ল'বা বিহা কৈ মেখেলা
আমাক বৈ দিবা চোলা।

(১১)

ধনে গৈছিলে মোকে কৈ গ'লে
ছুখনি হাততে ধৰি ;
ঘৰতে থাকিবা কলৈকো নেযাবা
বাৰীত লুবি খাবা ধৰি।

(১২)

বহলকৈ পথাৰত ধান দাই আছিল।
হাতত সোণোৱালী কাছি ;
মাকে জীয়েকে ছয়ো জনী একে
আনো কোনজনী বাছি।

(১৩)

কাহানিকে পামেগৈ কাশী বৃন্দাবন
কাহানিকে পামেগৈ গয়া ;
লগব সমনীয়াই পালে মটা ল'বা
তোমাৰ জানো লগা নাই বেয়া।

(১৪)

থেকেবা লাগিলে ওলমি পৰিলে
ভিৰ খুৱাই আনিলে ডাল ;
মাৰব ঘৰতে থাকোতে লাহৰী
সোতোবা পৰিলে গাল।

(১৫)

যদি শ্ৰাণেশ্বৰী লীৰিতি নকৰা
স্বৰ্গবাসী নহ'লা কিয় ;
তুমি তিৰি জাতি মই পুৰুষ জাতি
চকুৰ আগত নহ'বা থিয়।

(১৬)

দেহ হ'ল অলিয়া দেহ হ'ল বলিয়া
দেহ হ'ল দিহিঙৰ গড়া ;
তোমাৰ লগত লাহৰী মই হ'লো বলিয়া
চিনা-চিনি হ'বৰে পৰা।

(১৭)

ভলুকা বাঁহৰে গাজে শ্ৰাণেশ্বৰী
ভলুকা বাঁহৰে গাজ ;
কত কথা কলি বিহা পাৰি পাৰি
কিহব নো এতিয়া লাজ।

(১৮)

চৰাইৰ কুমলীয়া ঠেং ঐ বড়িলী
সাপৰ কুমলীয়া জীবা ;

ঘবত বনে কবি   থাকিব নোরাবেঃ
কোনোবাই খুঁজালে কিবা ।

(၁၃)

পর্বত্ত মাঝিলো নোদোকা গাহবি
 ভৈয়ামত মাঝিলো গড় ;
 এই বাব লাহবী, মোলৈ আহিম বুলি
 গালৈ চাই শপথ কব ।

(20)

- মাছে কেনে কবি   মাঝিম কেনে কবি
      লুঝিম কেনে কবি খবি ;
ক'ব্বাত সোণাই   ছলে-ছোঙে ফুটিব
      মোব নো কুমলীয়া ভবি ।

(३३)

আছি ধানৰ মৰণা   পেলায় দে বহনা
জোকাৰি পেলাই দে থেৰ ;
মাৰে জানিব   বাপেৰে জানিব
মোটল চেনেহ বেথা এৰ ।

(२२)

আয়ে জানক   বোপায়ে জানক
জানক সমনৌয়া ভাই ;
তোলৈ চেনেহ বেথা   এৰিব লাগিলে
ক'তে মৰো বববিহ খাই ।

(२७)

লুইভৰ এমূতি   দিচৈব এমূতি
মোৰ খন এমূতিয়ে যায় ;
চকু তিবৰিৰ্-   হৃদয়ে নসহে
চৰি ভাঙি ভাঙি চায় ।

(28)

নাও নাইকিয়া   ব'ঠাও নাইকিয়া
কেনেকৈ পাৰহৈ যাওঁ ;
নাও লও বিচাৰি   ব'ঠা লও বিচাৰি
পাৰি দি সিপাৰ হওঁ ।

(2e)

নৈব বঙা গড়া। দলনি-দোপনি
 হবিণা চিঞবে বনত ;
 তোমাব সম্ভাপত থাকিব নোরাবো
 মবোগৈ শদিয়া বণত।

(२७)

আই মাতে মাতব   বোপাই মাতে মাতব
মাতে জুকলা হ'লো ;
বব ককাইব মাত পাই   ববকৈ নোরাবো
আপোন গলে কাটি মবো ।

(২৭)

ধনে ভাত খোৱা কাঁহী পানখোৱা
চাপৰি বোটলো ছুৱা ;
বিদায় লৈ আহোতে কৈ থৈ আহিছে
পৰবে নেখাবি গুৱা ।

(২৮)

কাঁহীত মলঙিলে কাঁহীৰ বঢ়া ভাত
বাটিত মলঙিলে শাক ;
গুণি নেখাকিবা ভাবি নেখাকিবা
আক তিনি বছৰ থাক ।

(২৯)

ফুলনিবাবলৈ চাইনো পঠিয়াওঁ
কোন পাহি ধুনীয়া ফুল ;
তোমাৰ লগতে দেহা দিলো হেতেন
তুমি হ'লা অজ্ঞাতি কুল ।

(৩০)

লোৱত ধৰিলে লোৱৰ মামৰে
কেচা-কাঠত বিকিলে ঘুণে ;
চাৰি আঙ্গুল কপালত বিধাতাই লিখিলে
টাঁচিনো গুচাব কোনে ?

(৩১)

হাবিত জুই লাগিলে কুকুহা উৰিলে
দৰিকে আছিলে চাই ;

ভদৰকলি চৰায়ে পৰাচিত কৰিলে
বৌদেওক আনিব পায় । *

(৩২)

নগাঁৱৰ নলনি বহাগাঁৱৰ দলনি
কুঁহিয়া চাপৰিব মাটি ;
আমাক যে দেখিছা লৰা মতিয়া
খপিব পাৰো যে বাতি ।

(৩৩)

ধপাত ঐ খাবলৈ জুই নাইকিয়া
নাইকিয়া কাগজৰ পাত ;
আন্ধাৰে মুধাৰে জোকাই ঐ নলবি
ওলাব মইনা-মাত ।

(৩৪)

বিচাৰি ফুৰিব কাকুতি কৰিব
সমকৃত বুলিব দেও ;
মোৱা মাছৰ দৰে কমাৱলৈ ধৰিব
বাখোতা নহব কেওঁ ।

* অসমৰ কিছুমান জাতিৰ ভিতৰত দেওবেকে বৌএকক বিধবা
হলে বিয়া কৰি ৰাখে ।

(৩৫)

আহু হ'লে আহুকাল   ভিবি হ'লে জঞ্জাল
ভাৰ্য্যা হ'লে ভষমৰ জবি ;
ফুৰিবি ফুৰিবি   যৌৱন কালতে
মায়াভোলত নিদিবি ভবি ।

(৩৬)

ধোবাই ধোৱা কাপোৰখন   বগলিৰ পাখি যেন
ভিত্তা ধান-খেবৰ ছাই ;
দেখিলো এ বুলি   পামে কেনে কৰি
মোৰ জ্ঞানো কপালত নাই ।

(৩৭)

নতুন হেদামৰ   এদা, আলু, কচু
চেনাইলৈ টোপোলা ৰাক্কো ;
পিয়নে কলেহি   চেনাইবে বাতৰি
নেখাই ভাতে পানী থাকো ।

(৩৮)

হাটতে কিনি মই   বাটতে ভাঙিলো
শালমৰা কুমাবৰ চক ;
নতুন ভাতি ভাঙি   খালে পকা ধান
সকটি চেনাইবে গক ।

(৩৯)

ভালৰ টুপতে   কেবেলা বগাব
কেবেলা বগাব চালত ;

মৰণে জীৱনে   নেৰিবা চেনাইটি
নেৰিবা বিপদৰ কালত ।

(৪০)

নৈ ঘূৰণীয়া   মৰে ফুৰণীয়া
আনি দে জুৰণি খাওঁ ;
ছোৱাৰ মেলি দিয়ক   কোৱাগৈ মাকক
মইনো ভিতৰলৈ যাওঁ ।

(৪১)

তামোলত খাবৰে   লং ঐ লাহৰী
তামোলত খাবৰে লং ;
ভোমাৰ নো বাপেৰে   ল'ব কেই কুৰি
ছাগলি বেচাবে ধন ।

(৪২)

প্ৰথমে ঈশ্বৰে   পৃথিবী অজিলে
লগতে অজিলে জীৱ ;
সেই জন ঈশ্বৰে   পীৰিতি কৰিলে
আমি বা নকৰিম কিয় ?

(৪৩)

ক'তে গৈ আছিলো   কাইৰ বাটিমুৱা
কোনে থৈছিলে বাখি ;
যোৰ-ফোঁট মাৰতী   খোপা ছোকাৰতী
তায়ৈ থৈছিলে বাখি ।

(৫৩)

টেমিটি পবিলে   ঘিটিঙাই কবিলে
কটাৰি পবিলে ধাবে ;
চিয়ঁৰব কথাকে   বুজিব নোৱাৰা
কেলেই তুলিলে মাৰে।

(৫৪)

তাকে ঐ নাচনী   তেতিয়াই ক'লো মই
কপাহৰ বাছি ল'বি জোলা ;
ল'বলৈ লাগিব   জপাৰ বৰ কাপোৰ
যাবলৈ লাগিব দোলা।

(৫৫)

বিব বিব কবি   বতাহ জাকি মাৰিলে
শালি ধানে মেলিলে খোৰ ;
আয়ে খোজা নাই   বোপায়ে খোজা নাই
ঈশ্বৰে পাতিলে জোৰ।

(৫৬)

এডালি কাটিলে   আহে চাৰি ডালি
লুইতৰ খাগবি খবি ;
ধনক মাতিলে   আহে চাৰি জনী
ডিঙিত ধৰা ধৰি কবি।

(৫৭)

আয়ে মাতিলে   গজবে গথৰে
মাহী আয়ে কলিজা খায় ;

ভাব পাচত দেহি   চেনায়ে মাতিলে
শৰীৰ চেচা পৰি যায়।

(৫৮)

ভাতো নেখাওঁ মই   পানীও নেখাওঁ মই
থাকো চাৰি পাটীত শুই ;

চকুৰে চকুৰে   চাৰকে নেলাগে
শৰীৰত লাগিছে জুই।

(৫৯)

তুমি নাম গালা   উৰাই ঘূৰাই
লৈ গল বতাহে পাই ;

মই নাম গালো   উৰাই-ঘূৰাই
তোমাকে আনিলে ভুগাই।

(৬০)

লুইতৰ মাজৰে   জোপোহা শিমলু
তাতে ল'লে কুকুহাই বাঁহ ;

মিৰি মিছিমিৰ   দোৱানো বুজো মই
নেপাওঁ তিৰি জাতিৰ আশ।

(৬১)

বংপুবলৈ যোৱাগৈ   লংগুটি আনাগৈ
হুয়ো একে লগে খাম ;

মহৰ শিঙৰ পেপাটি   খৰকৈ আনাগৈ
হুয়ো একেলগে বাম।

(৬২)

আঁচিব মুখবে গগণ অ' মইনা
 আঁচিব মুখবে গগণ ;
 পদূলিব আগে দি কবে অহা যোরা
 বখাব পবা নাই মন ।

(৬৩)

কাউবিয়ে কবিব কোরা ;
 যেতিয়া আছিল। আমাবে নিচিনা
 তালৈ মনত কবি চোরা ।

(৬৪)

চামব চৰিয়া দি যাওঁ মইনা
 শিমলুব চেলেঙি নাও ;
 জীয়াই থাকেঁ মানে নেৰিবা মইনা
 দিয়া তামোল কাটি খাওঁ ।

(৬৫)

ওপৰে উৰিলে কি অ' মইনা
 ওপৰে উৰিলে কি ;
 কোরা মোব মইনা মোকে নেভাবিবা
 তুমি কাব ঘবৰ জী ।

(৬৬)

তুমিয়ে আমিয়ে উমলি আছিলো
 হাতত কাবফাঁই ধেনু ;

তোমাৰ মোবে চোৱায় বাহ-যোৰা
 মাৰে ৰাপেৰে হেনো ।

(৬৭)

কাহানি ছিগিলে বতাহত উৰিলে
 এই ডালি মইনাৰ চুলি ;
 ইফালে সিকালে চেগে চাই ফুৰো
 তোমাক চাই আহোঁগৈ বুলি ।

(৬৮)

তেল পৰি পিচলে তোমাৰ বৰণটি
 আছে তিবে-বিবে কবি ;
 তোমাৰে নিচিনা ক'তো নেদেখিলো
 উজনি-নামনি ফুৰি ।

(৬৯)

জাকৈ খালে খালে বাৰি ঐ লাহৰী
 জাকৈ খালে খালে বাৰি ;
 বিৰিঙাৰ আগত তামোল থৈ আহিছোঁ
 হেৰা পালো বুলি খাবি ।

(৭০)

নৈ কাষৰীয়া পকা জলকীয়া
 তললৈ মেলিলে শিয়া ;
 বামুণক চোৱালো গণকক চোৱালো
 হ'ব মোৰ বহাগত বিয়া ।

(৭১)

চৰায়ে খাই গ'ল ধান ঐ মইনা
 উফৰি পৰিলে কণ ;

কল ঠকরাবে   ফুল গুথিছিলো।
মইনাব নেখালে মন ।

(৭২)

দরৈ পথাবত হাতী পানী খালে
নেগুবে মাঝিলে ছাতি ;
মোর মইনাক ফুল যোগাবলৈ
দিয়া চাবি মলা গাঁথি ।
(৭৩)

বাবীত জিলিকে   সোণে কৈ মুকুতা
 কাপোব জিলিকে গাত ;
 ওলাই আহোতে   মোব শাহ্‌ আয়ে
 আকাশত শুনিলে মাত ।
 (৭৪)

এনা বতাহত   লবে খুৰিপাত
মাটি সবলব লাই;
রান্ন-বতাই বুলি   মোৰ শাল্ল আয়ে
খিন্ন হৈ আছিলে চাই।
(৭৫)

গাভে লাগিলে বায়ুকৈ রতাহ
পদূলিত আহিলো বৈ ;
বাটেদি মইনা সবকি আহিলো
কালিন্দ্রী ভোমোবা হৈ ।
(৭৬)

চবাইব কপটীয়া।   শেন ঐ মইনা
চবাইব কপটীয়া শেন ;

আগতকৈ দুগুণ   জেউতি চবিলে
দেখো চন্দ্র সূর্য্য যেন ।
(৭৭)

নঙলা নঙলা   পদূলিৰ নঙলা
দিয়া বাট লাহৰী যাওঁ ;
অতি চেনেহৰে   লাহৰী হাতেৰে
দিয়া তামোল কাটি খাওঁ ।

(৭৮)

ভবাণি হাবিলৈ   চাইনো পঠিয়ালো
 তবা তিববিব কবে ;
 ভোমাব ফাললৈ   চাইনো পঠিয়ালো
 জ্বালুকে পোবাদি পোবে ।
 (৭৯)

আলিয়ে আলিয়ে   যায় সমনীয়।
হাতত কলাখোরা চবাই ;
চকুরে চকুরে   পবিল সমনীয়।
বিধাতাই পাতিলে জোবা ।

(৮০)

দলৌ কাণেমাৰি   তিনিকৈ পাবুৰি
 কাণত কেঁচাকলৰ ভাব ;
 জনমে জনমে   শ্লজিব নোৱাৰো
 খুৰিয়া তামোলৰ ধাৰ ।

(a)

আঠবে সপনি   পঁইতা পোতনি
চাওব আঠিয়া কল ;
খাই ল খাই ল   মোব ধন লাহরী
কমবত বন্ধাই ল বল ।

(5)

ভোগদৈ নৈতে   পল বাইছিলো
চাবত পাই গ'লো কাছ ;
একেজন ঈশ্ববে   তোমাক মোক সজিলে
কিনো ভাল বেয়া বাছ ।

(9)

বহাগব রিহতে   পূর্ণিমাৰ বাতিতে
পাতিম তোৰে মোৰে বিয়া ;
হুয়ো একেলগে   ঘৰে পাতি খাম
মিলাম ঐ দুখনি হিয়া ।

(b)

কালব জীবা ছুখনি   মনিষব এখনি
তালৈ নকবো ভয়;
মাৰে ৰাপেৰে   ধনৰে গৰাকী
তোমাৰে গৰাকী মই ।

(৯)

ବାହରେ ଚଢ଼ିଲା ।   ମୁଖରେ ମହଳା ।
ମୁଖତେ କବିଛ ଜୟ ;

সমনীয়াৰ আগত   ওলাব নোৱাৰে।
তোমাৰ কথাবাৰি কয়।
(১০)

আহে। পদূলিয়ে   বাওঁ পদূলিয়ে
তোমাৰ পদূলিয়ে বাট ;
বাবু ববব মুখণ্ডে   কাপোৰ বৈ আছিল।
মুখেৰে নিদিলা মাত।

(১১)

মোবনো পদূলিয়ে   আহি গৈ আছিল।
 মুখেবে দিছিল। মাত :
 এই নো মইনা মাত   শুনিবলৈ পোৱা নাই
 অগনি জ্বলিছে গাত ।

(১২)

জিলিকি আহিলে চৰা নাও খনি
জিলিকি আহিলে টিঙ ;
টিঙৰ ওপৰত চেনাইটি আহিছে
মেওঁতা ফলাতে চিন ।
(১৩)

উৰিয়ামব উখলি   চাৰি আগুন মুকলি
 বুকুল বৰাধানব কড়াই ;
 ভতে দেখিলো   এখেতে চিনিলো
 মোৰ ধন জিলিকি যায় ।

(১৪)

ত'তে দেখিলো এখেতে চিনিলো

সেই জুবি মোর ধনর ভবি ;
শালে কটা চুবিয়া গুণা কটা খনিয়া
আহে তিবেবিবে কবি ।

(১৫)

ফেচাই কুকলিয়ায় বাতি ঐ নুপুঠাই
কপৌ কুকলিয়ায় ডালত ;
মোর আনো ধনে কিবিলি মাবিছে
শুনি যাও বতাহর ঢালত ।

(১৬)

জুই ধবি দিয়া ফুরাও ঐ লিগিবা
ছাই ধবি দিয়া ফুরাও ।
গাধাবর টেকেলি নমাই দিয়া লিগিবা
ধনক চাউল চিবা খুরাও ।

(১৭)

বাউলী মদাবর পাত ;
এনে মাজ-নিশা আহিলা মোর ধন ঐ
খালা কি নেখালা ভাত ।

(১৮)

আঠিয়া কলবে হুডালি ঠাবি ঐ
হাঁ পাই তবিলো তাঁত ;

মাকো খিবখিবিয়া গাম-খাক বাজনি
লগায় কোন ঈশবে মাত ।

(১৯)

ততে দেখিলো এখেতে চিনিলো
মোর ধনে গগণা বায় ;
অময়া মাতকে মাতিলা লাহবী
শবীবে সুরকি যায় ।

(২০)

সক হৈ আছিলো গক বাখিছিলো
ডাঙর হৈ লগালো তাঁত ;
ওলোটাই ওভোতাই মাকো মাবিছিলো
মোর ধনে লগালে মাত ।

(২১)

কাঁহর বাটিতে সবিয়ে পিছলে
নিয়'বত পিছলে ভবি ;
কথাবে লাচতে কথাটি পিছলে
কথাতে খোপনি ধবি ।

(২২)

এইনো যৌরনক গবর কবিছা
চিবদিন থাকিব বুলি ;
মাটিব এর' শবীৰ মাটিতে পমিব
জনমলৈ খিয়াতি দি ।

(২৩)

এইনো যৌরনক ভবসা কবিছা
চিবদিন থাকিব বুলি ;
যৌরন ভটিয়াই গইছে মইনা
মুববে পকিছে চুলি ।

(২৪)

পবলৈ নিদিবা মন ;
হাড়ক মাটি কবি ভেজক পানী কবি
ভোমালৈ বটিছো ধন ।

(২৫)

বাহবে আগতে কপো চবাই হালি
ধেমু নেমাবিয়া টানি ;
শতুকব ছোলালোক চকু ঐ নিদিবা
দেহাক নকবিয়া পানী ।

(২৬)

আকাশর চন্দ্রক নেপাও হাতে মেলি
ভবি মেলি নেপালো পাটী ;
চন্দ্র-সূর্য্যক মাতো তুতি কবি
পুরক ধীবে ধীবে বাতি ।

(২৭)

তোমাব তিনি খনি আমাব তিনি খনি
হ-খনি কাপোরব জাপ ;

তোমাব তিনি খনি লোরা বাছি বাছি
কুকুৰাই দিছে ডাক ।

(২৮)

কুকুৰা কুকুৰা অজাতি কুকুৰা
ভুকুলাই মাঝিমে তোক ;
বাতি নো পুরাওতেই কিয় ডাকে দিলি
খনে এবি যায় মোক ।

(২৯)

ধাকো মই স্ববগত চবো মই পতালত
পবে পবে দি যাও ডাক ;
লেবেলা সাদবর খনে তোক এবিলে
এতিয়া দোষিছ কাক ।

(৩০)

আলিব মূবতে এখতুক বহিবা
আগেয়ে শতুক যক ;
জীৱনে মবণে নেবিবা মইনা
ভোমাক মোক কুশলে থক ।

(৩১)

তোমাব ঘব সিপাবে আমাব ঘব ইপাবে
মাজত কুঁহিয়াবব বাবী ;
আহো বুলি নাহিলা ভামোল পান কটাল
মান্দহ-চিঝ কবাল বাহী ।

(৩২) নিচ নিচী পিনত
ওপবব পবা তললৈ হালিলে
মামৈ ভামোলব থোক ;
লাগে চাবি কুবি ভবিব পাবো মই
এবিব নোৱাবো ভোক ।

(৩৩) ভোক ভোক
ককাই মুবুলিবি মোক ঐ মইনা
ককাই মুবুলিবি মোক ;
কলিকালব স্বপ্ন গাভে ফলিয়াব
আনো বিয়া কবিম ভোক ।

(৩৪) ভোক ভোক
বহবি বহবি আমে মলিয়ায়
বহবি বহবি বাওঁ ;
ইবেলি বহবি আমে নাইকিয়া
কোনোবা ক'বালৈ যায় ।

(৩৫) ভোক ভোক
ককাই মুবুলিবি মোক ঐ মইনা
ককাই মুবুলিবি মোক ;
কলিকালব স্বপ্ন গাভে ফলিয়াব
আনো বিয়া কবিম ভোক ।

(৩৬) ভোক ভোক
ককাই মুবুলিবি মোক ঐ মইনা
ককাই মুবুলিবি মোক ;
কলিকালব স্বপ্ন গাভে ফলিয়াব
আনো বিয়া কবিম ভোক ।

ত্রয়োদশ অধ্যায়—বিবহ

(১) ভোক ভোক
ধনব চেওমণি বটীয়া পুৰণি
পহু শিঙব হাঁকোটাভ থলো ;
নিগনি শলিয়াই শতুক শালিলে
ধনবে আভাবি হ'লো ।

(২) ভোক ভোক
আয়ো আছিলে বোপায়ো আছিলে
হৈও নোহোৱা হ'ল ;
মনে খনা পুখুৰিত পানী খাব নেপালো
সেয়ে হে বেজাবব হ'ল ।

(৩) ভোক ভোক
সজাত বন্দী হ'ল সজাব ঐ মইনা
শালত বন্দী হ'ল হাতী ;
চৰকাৰী কামত চেনাই বন্দী হ'ল
টোপনি নাহে ঐ বাতি ।

(৪) ভোক ভোক
সজা ভাতি মোকোলাওঁ সজাবে মইনা
শালে কাটি মোকোলাওঁ হাতী ;
ডিঙিৰ মণি বেচি চেনাইক মোকোলাওঁ
টোপনি অহাই যাওঁ বাতি ।

(৫)

লাহরী চুলি মেলি   ভেলকে নেপালো
 নেপাও পাতে পাৰি ভাত ;
 ফুলাম পাটপাৰি   স্বামীক নেপালো
 অভিমান কৰি যাম কাক ।

(৬)

উজাই যাবব   মোবে মনে গল
 ভটিয়াই যাবলৈ চিতা ;
 কালৰ কালে কথা   মনত পৰি যাব
 হাতৰ সবি যাব বঁটা ।

(৭)

ঘবতো নপবে   মনে সমনৌয়া
 পথাৰত নপবে মন ;
 কমোৱা তুলাবোৰ   যেনেকৈ উৰিছে
 তেনেকৈ উৰিব মন ।

(৮)

কুমলীয়া তামোলৰ কণ ;
 আগবটো মনেবে   নেচাৰি মইনা
 আমাৰ হুৰ্ভগীয়া মন ।

(৯)

হাঁচটি হাঁচটি   কব তই ল'ৰাটি
 হাঁচটি থৈছো বৈ ;

হাঁচটিকে পাৰি   মোকেহে নেপাৰ
 কান্দিবি আগতে লৈ ।
 (১০)

ঘোবহাট জিলালৈ   নেযাৰা বুলিলো
 কাৰে বুধি পাই গ'লা ;
 কাৰে বুধি পাই   আমাক তেজিলা
 আগলৈ আতাৰি হ'লা ।
 (১১)

এবিলো এবুৰি   এবিলো ছ-বুৰি
 এবিলো নদীৰে কুল ;
 একে চহাই   এবি পঠিয়ালো
 সৰুটি চেনাইবে গুণ ।
 (১২)

আখৈ খায়ে খায়ে   পেটকে নভবে
 নিয়'বে নিতিতে ভৰি ;
 কেঁচা কোপাতত   ঘুণে যে ৰিক্তিলে
 হ'লো বয়সত বাৰী ।
 (১৩)

বাৰীৰ মাজে মাজে   গোলাপ ফুল ফুলিলে
 তিতাফুল ফুলিলে ঢাপত ;
 তোমাৰে আমাৰে   যোৰা নেপাতিলে
 কোনোবা জনমৰ পাপত ।

(১৪)

ভাট্টালৈ ভটিয়াই   যামেগৈ মইনা
ধৰিমগৈ সন্মাসী বেশ ;
তোমাবে লগতে   মৰি যাম মইনা
এৰি যাওঁ অসমৰ দেশ ।

(১৫)

নৈ ধাবে ধাবে   গলি ঐ মইনা
পানীৰ ধাবে ধাবে গলি ;
মইনা মইনা বুলি   মাতো তিনি বেলি
উভতি নোচোৱা হলি ।

(১৬)

তোমাৰ ঘৰ সিপাবে   আমাৰ ঘৰ ইপাবে
মাজত বৰতানি হানি ;
খৰি শুকুৱাদি   শুকালো লাহৰী
তোমাক দিনে বাতি ভাবি ।

(১৭)

চোতালৰ আগৰে   বেলৈ ঐ লাহৰী
চোতালৰ আগৰে বেল ;
তোমাৰ বেজাবত   বাহিঘৰ কৰা নাই
মুবতো ঘঁহা নাই তেল ।

(১৮)

ওঁতৰ ঘৰলৈ   গৈছিলো জোনাকী
তইনো খাই আছিলি ভাত ;

ভামোল-ছালি দিবলৈ   নোলালি জোনাকী
ওলাই নলগালি মাত ।

(১৯)

কেলেই এনে হলি   মইনা লাহৰী
তই হলি জনমৰ কাল ;
হাৰি-বননিয়ে   ফুৰি ভালে লাগে
ঘৰত মোৰ নেলাগে ভাল ।

(২০)

কুহু কুহু কৰি   কুপতি বিনালে
দাউকে কান্দিলে বৈ ;
মাকৰ ডিঙিত ধৰি   জীয়েকে কান্দিলে
ধনেৰে আতাৰি হৈ ।

(২১)

পূবৰ অকণ   পশ্চিমত ঘূৰিলে
মলয়াত উৰিলে বগ ;
মনৰ কথাষাৰি   মনতে ঘূৰিলে
ক'বলৈ নেপালো লগ ।

(২২)

তোমাৰ গুণৰ কথা   কাহানি পাহৰিম
যম বজাই নেমাবে মানে ;
মোৰ দুখৰ কথা   কাকনো কৈ যাম
আতমা শৰীৰে জানে ।

(২৩)

কেলেই অজিলি সবেজন দেবতা

কেলেই তুলিলি আই ;

মনবে কামনা পূবাব নোরাবি

মবো ববে বিহ খাই ।

(২৪)

ধনবে বাতবি লেতেবা শুনিলো

কঠিয়া তলিলে গৈ ;

চবাই হোরা হ'লে উবি গলোহেতেন

মাজত ধনশিবী নৈ ।

(২৫)

চতি চতি মাবলি মাবলি

বগায় কাশলা মাপ ;

মোব জানো কপালত যি হ'বব হৈছে

মইনা কুশলে থাক ।

(২৬)

ভোগদৈব দাঁতিতে পাতো লাঙি জাল

উভতি লাগিলে মোরা ;

কিনো মায়াজালত পবিলি চেনাইটি

নেদেখো গধূলি পুরা ।

(২৭)

উজাই নাব মাছ ভটিয়াই ভাঙোন

ধনে পানী অনা ঘাটত ;

এখনি ডামোল ঐ দিবলৈ নেপালো

চেনাইব কুমলীয়া হাতত ।

(২৮)

লাহি কাপোবব পাহি ঐ মইনা

লাহি কাপোবব পাহি ;

বুকুত দিয়ে গলি জলা জুই একুবা

মুখত দিয়ে গলি হাঁহি ।

(২৯)

নৈ-লৈ হালিলে ন-ডালি ভলুকা

হালে পথাবলৈ কাক ;

বুকুব কামি হাড় হ'ল ডালি ডালি

কালৈ চিন্তা কবি থাক ।

(৩০)

তোলই চিন্তা কবি শবীৰটি শুকালে

কামলৈ মনতে নাই ;

ভাতব পাতত বহি মনতে ঐ পবিলে

মুখব ভাত উভতি যায় ।

(৩১)

কামে কবি কবি আমনি লাগিলে

মনত পবি পবি কান্দো ;

তোমাৰ সন্তাপত থাকিব নোরাবো

ডামোলব টুপলি বান্ধো ।

(৩২)

নগাঁরব রাতবি গড়গাঁরত শুনিলো
কাষে চপাই যাওঁ নাও ;
তোমাৰ সন্তাপত ঘৰত ঐ নেথাকো
ভাটলৈ ভটিয়াই যাওঁ ।

(৩৩)

লুইত পাব হলো দিখৌ পাব হলো
জ্বালো কলিয়াববত ;
তোমাক বিচাৰি এবো ঘৰে বাবী
নেথাকো ডিবুৰগড়ত ।

(৩৪)

চ'তে মাহতে শিমলু ফুলিলে
ওপৰে উবিলে তুলা ;
লোকৰ বুধি পাই আমাকে এৰিলো
জনমৰ শতুক হ'লো ।

চতুৰ্দশ অধ্যায়—বিবহ (২)

(১)

ধনক গুণি গুণি নধৰে টোপনি
থাকো অনাহাবে শুই ;
যেতিয়া সোণাইলৈ মনতে পৰেহি
শৰীৰত জ্বলেহি জুই ।

(২)

অতি চেনেহৰ ফুলবাৰী পাতিলো
তাৰ মাজে খৰিকা জাঁই ;
অতি চেনেহৰ পীৰিতি কৰিলো
চোপাতে মৰহি যায় ।

(৩)

কাৰ আগত কৈ যাম দুখৰ কথাবাৰি
কোনে পাতি যাব কাণ ;
চকুত নাই টোপনি তোমালৈ চিতনি
দেহালৈ পৰিছে টান ।

(৪)

কি কথা কৰিলো কি বুধি কৰিলো
রাবীত দামে কল কই ;
আগেয়ে নেজানো এতিয়া জানিলো
শৰীৰত একুৰা জুই ।

(৫)

বাঁবীৰ পাচ ফালে   কজলা উবহি
পাতে তিবৰিব কৰে ;
চেনাইব বাতৰি   নেপাওঁ ভালে কৰি
শৰীৰ খুন্দামাৰি ধৰে ।

(৬)

বৰষবৰ মূধতে   ভৰালব টুপতে
চবাই ফুটকলা খায় ;
মোৰ জানো মনতে   পৰে ঘনে ঘনে
ভোমাব জানো মনতে নাই ।

(৭)

বুকুল বৰা ধানব   আঁঠে ভাজিছিলো
ছপোৱা গাখীৰব দৈ ;
তুমি যে নহলে   খাবকে নোৱাৰো
থাকো মই আগতে লৈ ।

(৮)

নেখাই ঐ নোৱাৰি   খালে ঐ নামুৱায়
বাঁকৈব খুৰি তামোল খনি ;
কিনো যাহ মোক   কৰিলা তামোলত
খাকিব নোৱাৰা কৰি ।

(৯)

তোমাক চায়ে চায়ে   চকুযোৰ বিষালে
থিয় দি বিষালে ভৰি ;

মুকলি পথাৰত   এৰি থৈ গ'লা
এখানি-এখানি কৰি ।

(১০)

কিনো খাই পাহৰিম   তোকে ঐ মইনা
কিনো খাই পাহৰিম তোকে ;
মিচিমি আহিব   বৰেবিহ আনিব
তাকে খাই পাহৰিম তোকে ।

(১১)

বাতি পৰে পৰে   তোলৈ মনত পৰে
চকু পানী ছধাবে বয় ;
তললৈ মূৰেকৈ   গুণিবলৈ ধৰিলো
আগতে চাকিটি লৈ ।

(১২)

বাতি পৰে পৰে   তোলৈ মনত পৰে
টোপনি নধৰে মানে ;
এহুৱা বেজাব ঐ   কিয় দিয়ে গলি
এতিয়া কি হ'ব ক'লে ।

(১৩)

ভাত খাই গ'ল   তপতে তপতে
খুটি থৈ গ'ল চুকত ;
যাবৰ বেলিকা   মাত নলগালে
কথা থৈ গ'ল বুকত ।

(28)

নৈ পানী বাঢ়িলে   গমত ঐ মইনা
নৈ পানী বাঢ়িলে গমত ;
তোমালৈ মনত   পবে ঘনে ঘনে
আমালৈ নপবে মনত ।

(34)

বঙত দি গলি   বঙব ঐ হাঁচটি
সঙ্গ লৈ গলি কাড়ি ;
গাত দিয়ে গলি   ছলা জুই একুবা
মুখত দি গলি হাঁহি ।

(36)

তোমার বাবীত ফুলিলে   ইন্দ্রজিত মালতী
 মোর বাবীত পবিলে ছাঁ ;
 দিনবে দিনটো   তোমালৈ ঘাউতি
 বাতি পুৰি মাৰে গা ।

(39)

ঢাবি পাৰি থেবেজু লেখো ;
 তুমিনো বান্ধি এ আছাগৈ উজ্জনিত
 নিভৌ সমাজিকত দেখো ।

(26)

চ'লি খবি এমুঠা।   নেবান্ধ ববকলী
পুৰিলে উৰিব ছাই ;

মৰাটি মৰিছে   নেকান্দ ববকলী
কান্দিলে পাৰিলে নাই ।

(၁၃)

গধূলিবেপবা   পুরালৈ লগালো।
এপোৱা ভেলবে চাকি ;
ঢাবি পাটী পাৰি   টোপনি নখৰে
হুখেৰে পুৱালে বাতি ।

(३०)

পুরা ঐ নেদেখো   তোমাক ঐ লগবী
 গধূলি নেদেখি   মৰো ;
 দিনত ঐ এবেলি   তোমাক ঐ নেদেখি
 গাবে পোষণিত   মৰো ।

(२१)

ভোমাক ঐ ভাবোতে   চকুপানী টোকোতে
 হাতত শিবামূই ধবে ;
 শোকে খুন্দা মাবে   কান্দিব নোরাবো
 চকু পানী ছুধাবে পবে ।

(२२)

ধনক ধনে কবি   ধনকে ঘটিলো
 পবন যতন কবি ;
 ধন গ'ল উছলি   ধন গ'ল পিছলি ।
 লগত গ'ল ছুছলি খবি ।

(২৩)

হাত মেলি মেলি দাবলৈ নেপালো
পথাবৰ মাগুৰি ধান ;
হাঁচটি ভৰাই দিবলৈ নেপালো
বাঙলী মদাবৰ পাণ ।

(২৪)

কোনজন ঈশ্বৰে পাখি লগাই দিব
পৰিমগৈ ঘৰবে চালত ;
মাখি জনম ধৰি দেখা দি আহিমগৈ
চুমাৰি লাহৰী গালত ।

(২৫)

চুলিবে ইলৈ ঐ চুলিবে বিলৈ ঐ
থাকে চুলি পৰি শুই ;
ভামোলটো হৰ যেন ফালি দেখুৱাম
শৰীৰত একুৰা জুই ।

(২৬)

ধান বহাৰবে ঘুটুঙা জকাটি
সোৱণ বিৰিখৰ ধৰি ;
তোমাৰে আমাৰে কোনে মন ভঙালে
দেহাক ছফালি কৰি ।

(২৭)

খুৰিয়াই কাটিলো ভামোল তিনিখনি
খুৰিয়াই ৰাখিলো পাণ ;

পথাৰে পথাৰে বিচাৰি ফুৰিলো
ক'তে দাই আছিলো ধান ।

(২৮)

খুৰিয়াই কটা নাই ভামোল তিনি খনি
খুৰিয়াই ৰক্ষা নাই পাণ ;
পথাৰে পথাৰে বিচাৰি ফুৰা নাই
দলনিত দাইছিলো ধান ।

(২৯)

জেনেক চকলা জিমে স্মৃতিৰা
জেনেক চকলা জিম ;
ৰংপুৰ জিলাতে আছে মোৰ মইনা
কাৰ আগত বাতৰি দিম ।

(৩০)

কোনে আনি দিব লোণে আমেসখি
কোনে আনি দিব জৰা ;
কোনে আনি দিব তোমাৰে বাতৰি
শদিয়া ৰাজবেপৰা ।

(৩১)

দলনি পথাৰত খেতি কৰিছিলো
ভৰাল ভাঙি খালে চোৰে ;
তোমাৰ সন্তাপত টোপনি নধৰে
জালুক-জলকিয়াই পোৰে ।

(৩২)

কাণ্ড জিলিকিল   বঙা জাঙেফাই
 হাঁহোতে জিলিকিল দাঁত ;
 শোরা ঢাবি পাটী   সজালো পবালো
 শুবলৈ নেপালো তাত ।

তুপৰন্ধি—ভুঁচৰি

(১)

বঙালি ঐ টঙালি ঐ
 বহাগৰ বিহবে ধেমালি ঐ ।

(২)

ভুৰাই ল স্বৰগৰ তৰা ;
 চাই থাক চাই থাক নিলগৰপৰা ।
 বহাগৰ বিহকে জনাবলৈ আহিছো ;
 চাই থাক চাই থাক নিলগৰ পৰা

(৩)

পাত ঐ পছলা,
 মাঠে ফুলৰ মালা,
 মলামুই ঐ খবকৈ যতন কৰা ।

(৪)

কুফাইব মূৰতে বকুল ফুল এপাহি—ঐ বাম ।
 নিয়ঁৰ পাই মুকলি হল,
 হৰি হৰি গোপাল গোবিন্দ বাম ॥

(৫)

কেতেকিব এপাহি—অই বাম
 কেতেকিব ছপাহি—অই বাম

কেতেকৌর এপাহি,
হবি হবি গোপাল গোবিন্দ বাম ।

(৬)

দেউতার পদলিত--অই বাম
গোন্ধাইছে মধুবি--অই বাম
হবি নামে খুটাক খুটাই ;
হবি হবি গোপাল গোবিন্দ বাম ।

(৭)

ছচবি--এ--চ'ত ;
আমি যে ওমলো য'ত
ছববিও নগজে ত'ত ।

(৮)

বাধাই বোলে কুফাই মোকে পাবে কবা ।
এই যমুনার জল--ও গোবিন্দায় বাম ।

(৯)

কলমৌ খাওঁতে বুটা হনুমন্তে
নগবি কবিলে ছন--ও গোবিন্দায় বাম ।

(১০)

গোবিন্দ গোবিন্দ গোবিন্দায় ;
ধেনু চাবি বেণুগায় ।

(১১)

ল হেব' দদাই হাতত কাবেফাই ;
মাব ও মাব ও বালি চবাই ।

(১২)

গিবিপ গিবিপ গিবিপ ও
কলমতী কাঠব শবাই ;
কি ফুল ফুলিছে লতা বগাই ।

(১৩)

বংপুর ঐ বড়া পুঁবে ;
গড়গাওঁ ঐ কিমান দূঁবে ।

(১৪)

ন-ঘব ঐ পুৰণি কামি ;
ছচবি গাবলৈ আহিছো আমি ।

(১৫)

ছচবি বৈ ফুল মকরা--চল' লাই ;
চাউল চালিবলৈ চালনি নাই ।

(১৬)

কেবেলা ঐ বেঙেনা ঐ
ভোবে ভবে বতব হলে না ঐ ।

(১৭)

অ' নিগাজি চ'ত, আছিলি ক'ত ;
অ' বহাগী বাম, নেথাকো যাম ।

(১৮)

ছবাই ল নাইবর কলি ;
শবাইতে মুকলি হ'ল এ
ছরবা চপাবে কলি ।

(১৯)

বৈ বৈ যায় পিকোতা নাই;
টপা নাহবব কলি এ বাই।

(২০)

ছটবি এ হাও;
ছুই ঘবব মাজতে গাও।

(২১)

ছবাই ল কলীয়া চোলা;
নাচোন ভালে দেখি দেউতাৰ
বখালে কেকোবা দোলা।

(২২)

বাইজেই লক্ষী শুকলী পাইব
ফুবে ঘবে ঘবে বৈ;
বড়ব খাটতে প্রভু শুই আছিলে
লক্ষী জগালে গৈ।

(২৩)

ল হ বাই ল'হবীয়া
লহ' লহবীয়া।

(২৪)

চোলব হেজুলীয়া মাৰি;
লুইতে চলালে ধোঁৱাকল নাও
চলায় পৰ্বতে গাড়ী।

(২৫)

লাই হালে জালে আবেলি বতাহে
লফা হালে জালে পাতে;
আমাৰে মইনা হালিছে জালিছে
কালি আবেলিবে ভাতে।

(২৬)

পিচলাব ঘাটে আয়ে সানে কৰে
লাহবে চুলিতাবি মেলি;
যাউতি যুগীয়া আই শৰণীয়া
পৰলৈ নিদিবা এবি।

(২৭)

দেউতাৰ ববে ঘব দেখোতে ভয়ঙ্কৰ
শৰণ খেৰ মেলিয়ে চায়;
যুগাবে বতিয়া ন-শ গাঠনি
সৰিয়হ ৰাগৰি যায়।

(২৮)

চোলে বায় চুলিয়া খোলে বায় খুলিয়া
কাব ঘবব নাচনী নাচে;
ওচৰ চাপি চাপি নাহিবা নাচনী
আমাৰ গাত মোহনি আছে।

(২৯)

টেকেলি পবিলে নাদত ;
আমাবে নাচনী লবে মাৰি সাবিলে
চুলিয়া পবিলে ফান্দত ।

(৩০)

শিলে বালি চবাই গিলে ঐ মইনা
শিলে বালি চবাই গিলে ;
আক বেলি বিছখন চাবলৈ নেপালো
মটা ম'হ বখীয়া দিলে ।

(৩১)

ছথবে ওপবি ছথ ;
কুকুবে কামোবে ছরালে দলিয়াই
ক'তো যে নিমিলে সুখ ।

(৩২)

পেঁপা চেও ধৰি বান্ধি ঐ লাহৰী
পেঁপা চেও ধৰি বাৰি ;
বৰকৈ নেবাৰি খবকৈ নেবাৰি
নাচনী চেরকে বাৰি ।

(৩৩)

ভাৰবে চুবিয়া লেচাই নেমাৰিবা
মাটিত লুৰুলিবা শো ;
কোনোবাই ক'ববাত কড়িয়াই মাৰিব
বাৰী দুখনীৰ পো ।

(৩৪)

ভেগদৈ নৈ খন ইমানে সিমানে
কোনে দি যাব সাকো ;
কোনে দি যাব কাঠৰ দোৰপতি
কোনে দি যাব মাকো-।

(৩৫)

ধনশিৰীৰ বগৰি শুকান শিৰি আই ,
আহা যাওঁ লগৰীয়া ওমলো গই ।
চ'তে গই গই পালেহি বহাগ,
আহা যাওঁ লগৰীয়া ওমলো গই ।
ফুলিছে ভেবেলী লতা না বই ;
আহা যাওঁ লগৰীয়া ওমলো গই ।
কি মাহ মাৰিলা পুখি না বই ;
আহা যাওঁ লগৰীয়া ওমলো গই ।
যোৱা গৈ ঘৰলৈ শুচি না বই ;
আহা যাওঁ লগৰীয়া ওমলো গই ।

(৩৬)

চোতালৰ আগৰে তুলসী,
আমাৰ গা আহিছে উলসি ।
চোতালৰ আগৰে কেঞাৰন ;
এই ঘৰ মানুহৰ বেয়া বন ।

(৩৭)

লাও ঐ লাও কেকোবা লাও ;
 আছে নে নাই মই বিচারি চাওঁ ;
 জোকাবোতে পোকাবোতে লাও পৰি ভাগিল ;
 ঘবৰ বুঢ়া-বুঢ়ীৰ কিলি-কিলি লাগিল ।

(৩৮)

খোজকে কাটিলো এলাই ঘেলাই
 খোজৰ মূৰত লাগিলে ভাগৰ ;
 দেউতা মহাবজাই পুখুৰি খনালে
 নাও থ'লে গোবীসাগৰ ।

(৩৯)

পুখুৰি খনালে ভালকে কৰিলে
 পাবতো বন্ধালে দ'ল ;
 দ'লো বন্ধালে কলছীও চৰালে
 আগলৈ থিয়াতি ব'ল ।

(৪০)

বজালৈ এটকা দিয়া মোৰ দেউতা
 প্রজালৈ ছটকা দিয়া ;
 আমি ল'বাইতে ধেমালি কৰিছে
 আমাকো ছটকা দিয়া ।

(৪১)

মাখি মূৰে কাটি ঢোলটি কাটিলো
 পিপৰা ছালেবে চালো ;
 জেলুকৰ ছালেবে বৰতি কাটিলো
 ফৰিঙৰ ঠেঙেৰে বালো ।

(৪২)

চৰায়ে খাবৰ ধানে মোৰ মইনা
 উকৰি পৰিব কণ ;
 অতি চেনেহৰ আমাৰ বিহুৰ তলিত
 গজিলে ছবৰি বন ।

(৪৩)

ভৰালৰ আগতে আমাৰ তাঁতৰ শাল
 চৰায়ে ছিঙিলে সূতা ।
 ফেকুৰি ফেকুৰি নেকান্দ নাচনী
 আনি দিম বজাবৰ সূতা ।

(৪৪)

বাঁহৰে আগতে বাঁহী বজাইছিলো
 পৰে হেন পৰে হেন দেখোঁ ;
 ইবেলি নাচনী নবীয়া পৰিলে
 মৰে হেন মৰে হেন দেখোঁ ।

(৪৫)

ঢোলৰ নাম উকলি ঢোলৰ নাম কুকলি
 ঢোলতো বিকিলে যুগে ;

(৫৫)

দেউতাব ববেষব   দেখোতেই ভয়ঙ্কর
কবতে কাটিলে করা ;
আমি ল'বাইতে   ধেমালি কবিছোঁ
চিকাকপ উলিয়াই দিয়া ।

(৫৬)

দেউতা ওলালে   ববচ'বাব মুখলৈ
হুলিয়াই পাতিলে দোলা ;
কাণত জিলিকিলে   নবা জাঙেফাই
গাতে গোমচেঙব চোলা ।

(৫৭)

পোৱালি হাতীবে শুব ;
তললৈ মূবেকৈ   গুণিব নেলাগে
মেলাগৈ জপাবে মূব ।

(৫৮)

উলি ডামোলব পুলি ;
খুৰালগা কবনি   যায় বাট বুলি
খনিয়া কাপোব আনোংগে বুলি ।

(৫৯)

পৰি হাঁহকণী ভাগিল ;
ববষবৰ ভিতবত   চিকাকপ হেবালে
বিচবা-বিচবি লাগিল ।

(৬০)

ভলুকা বাঁহবে আখি ;
তলে বোকা   ওপবে ববষুণ
আমাকো নথ'বা বাখি ।

(৬১)

বিহাব পছমব চকা ;
তোমাব ধনেবে   কিনো দ'ল বন্ধাবা
রচনে এহেজাব টকা ।

(৬২)

কেলেই সাঁচিলা   জপাব রবে কাপোব
কেলেই সাঁচিলা ধন ;
জপাব বব কাপোব   জপাতে পচিব
হাড়তো গজিব বন ।

(৬৩)

খুটিতে পৰিলে জীয়া ;
তললৈ মূবেকৈ   গুণিব নেলাগে
চেলং কাপোব উলিয়াই দিয়া ।

(৬৪)

চবাইব চিকুণে   তেলীয়া সাবেঙে
মাছব চিকুণ মালি ;
দেউতাব চিকুণ   কেকোবা দোলাখন
খপে গজপুৰব আলি ।

(৬৫)

কেলেই লাগিছে তামর পইচা
ফলিও পবি পবি আছে ;
দিব যদি পাবা গুণা ফুলীয়া খনীয়
কাললৈ থাকিব চিঁয়া ।

(৬৬)

ভলুকা বাঁহবে আখি মোব দেউতা
ভলুকা বাঁহবে আখি ;
বতাহ ববযুগে ওন্দোলাই আনিছে
আমাকো নথ'রা বাখি ।

(৬৭)

চেলং কাপোবব পুতল ;
খবকৈ যোরাগৈ গা ধুই আইগৈ
ভাতবো আহিছে উতল ।

(৬৮)

গুৰুকা কবিবা দান মোব দেউতা
ভকতক কবিবা দান ;
নমবা কালত অ' বাম বুলিবা
পাবা বৈকুণ্ঠত থান ।

(৬৯)

কানাই গ'ল শোলেং পাৰিলৈ
হাততে আঁকুহি লৈ এ ।

হাতবে আঁকুহি বাটতে ভাগিলে
কানাই ফুল কি কৈ পাৰিম এ ।
ভালেকৈ উঠিবা মদন-গোপাল ঐ
বকুলৰ চনকা ডাল এ ।

(৭০)

চ'তাই পৰ্বতত পহুৰ জাল পাতিলো
ত'তে গধূলি হ'ল ;
বাইজে সুধিলে ক'মে কি বুলি
জাল ফালি হবিগা গ'ল ।

(৭১)

চোল চোল চোল,
মাদৈ মদাবব ফুল ।
চোলবে ববতি ল'বাব লগবীয়া
মাদৈ মদাবব ফুল ।
আমি গবখীয়া
একে জাতি-কুল
মাদৈ মদাবব ফুল ।

(৭২)

ছবাই ল' বিবা জবা ;
নাজিবা হাটলৈ নেযাওঁ ল'
নিপিন্ধো ফুলবে মালা ।

ফুলবে এখনি

ফুলবে বিচনি

নিপিন্ধো ফুলবে মালা।

ফুলবে সক সক চং

নিপিন্ধো ফুলবে মালা।

এই কথা শুনি এ

মালিনী বাইয়ে

নিপিন্ধো ফুলবে মালা।

মনতে লাগিলে

ভয়ে সমনীয়

নিপিন্ধো ফুলবে মালা।

(৭৩)

জ্বাই ল ধান খেবৰ ছাই ;

চেনেহৰ বহাগৰ

বঙালি বিহুটি

হাততে মলঙি যায়।

—অন্ত—

গোটেই কিতাপ খনৰ নামবিলাক একোটা একোটা বিশেষ স্বৰত গোৱা হয়। সেই স্বৰবিলাক ধৰোতে কিছুমান শব্দ বা বাক্য যেনে, বহিলা ঐ, অ কলী বাঁহে ঐ, জয় মালতী ফুলে ল, হায় মইনা ধন, আদি গাওঁতাই যোগ কৰি লয়। মুঠতে এই গীতবিলাকৰ স্বৰবিলাক একেবাবে নিতাজ্ঞ অসমীয়া।

—সংগ্ৰাহক।

জাননী

লিখকৰ আন আন কিতাপ :—

বাবভূঞা।

চোবাং চোৱাৰ চ'ৰা।

বদন বৰফুকন।

চন্দ্ৰকান্ত সিংহ।

জোনোৱালি।

বিজোহী-মৰাণ।

ৰাট কেনি ? (ছাত্ৰলৈ)

আসাম পাব্লিছিং হাউছ,

কালী বিন্দিংছ, যোৰহাট।